

OSMANLI MODERNLEŞME DÖNEMİNDE BİR TAŞRA OKULU: MALATYA ERKEK RÜŞDİYESİ (1870-1899)

Danyal Tekdal*

Öz

Osmanlı Devleti'nin genelinde olduğu gibi Malatya'da da geleneksel eğitim kurumları olan sıbyân okulları ve medreseler uzun yıllar faaliyetlerini sürdürmüştür. Tanzimatla birlikte sancakta modern eğitim kurumları da açılmıştır. Bu kurumlardan birisi de 1870'de hayırseverlerin girişimiyle açılan Malatya Erkek Rüşdiyesi'dir. Yapılan öğretmen atamıyla eğitime başlanan bu okulda, öğrenciler için eğitim materyalleri, İstanbul'daki Maârif Nezâreti Kütüphanesi'nden tedarik edilmiştir. Okul binasının da bulunduğu çarşıda meydana gelen yangına kadar ödenek temininde pek sıkıntı çekilmeyen okulda, bu olaydan sonraki yıllarda maaşları ödemekte bile sıkıntılar yaşanmıştır. Okul binası, 1889 yılındaki büyük çarşı yangınından sonra kullanılamayacak hale gelmiş ve okul, Gazi Sinan Paşa Camisi yakınındaki ibtidâi binasına taşınmıştır. Sancaktaki eğitim-öğretimin dönüşümüyle, büyük oranda memur olarak istihdam edilen bu okul mezunlarıyla, kamuya yerelden tayin oranı artış kaydetmiştir. 29 yıllık hizmet süresinden sonra 1899 yılında Malatya Erkek Rüşdiyesi, öğretmenleri ile birlikte Malatya Mülkî İdâdîsi'ne dönüştürülerek kapatılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Malatya, Rüşdiye, Eğitim, Öğretmen, Osmanlı Devleti

A PROVINCIAL SCHOOL IN THE OTTOMAN MODERNIZATION PERIOD: MALATYA BOYS' RUSHDIE SCHOOL (1870-1899)

Abstract

As in the rest of the Ottoman Empire, traditional educational institutions, Sıbyân schools and madrasahs have continued their activities for many years in Malatya. With the Tanzimat, modern educational institutions were opened in the starboard. One of these institutions is the Malatya Boys' Rushdie School, which was opened in 1870 with the initiative of charitable people. Education materials for students in this school, which started education with the appointment of a teacher, were provided from the Ministry of Education Library in Istanbul. In the school, where there was not much trouble in obtaining allowances until the fire that occurred in the bazaar where the school building is located, there were problems even in paying salaries in the years after this event. The school building became unusable after the big bazaar fire in 1889 and the school was moved to the ibtidâi building near Gazi Sinan Pasha Mosque. With the transformation of education in the starboard, with these school graduates, who were mostly employed

Article Types / Makale Türü: Research Article / Araştırma Makalesi

Received / Makale Geliş Tarihi: 03/06/2020, Accepted / Kabul Tarihi: 17/08/2020

DOI: <https://doi.org/10.26791/sarkiat.747355>

* İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Bölümü, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalı, tekdaldanyal@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7071-0548>

as civil servants, the rate of local appointments to the public increased. After 29 years of service, in 1899, Malatya Boys' Rushdie School was turned into Malatya Mülkî İdâdîsi with its teachers and closed.

Keywords: Malatya, Rushdie, Education, Teacher, Ottoman State

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan yıkılışına kadar önemseydiği konuların başında eğitim gelmiştir. Bu doğrultuda eğitimin ilk kademesini oluşturan sıbyân okulları ile tamamlayıcısı olarak konumlanmış medreseler yüzyıllarca faaliyetlerine devam etmiştir. Tanzimat Dönemi ile birlikte Avrupa'daki eğitim sistemi örneğinde eğitim alanında önemli değişim dönüşüm yaşanmıştır. Bir yandan eski eğitim kurumlarında ıslah çalışması yapılırken öte taraftan büyük oranda devletin merkezi bütçesiyle finanse edilmiş Avrupaî tarzda planlanmış modern eğitim kurumları ihdas edilmiştir. Bu eğitim kurumları kendi içinde de kademelendirilmiştir. Buna göre sıbyân ile askerî okullar arasındaki boşluğu doldurmak adına ve devlet kademelerine memur yetiştirmek amacıyla ortaokul düzeyinde rüşdiyeler açılmıştır. II. Mahmud zamanında 1838'de rüşdiyelerin açılmasına izin verilmiştir.¹ Bu amaçla 1839 yılında Mekteb-i Maârif-i Adliye ve Mekteb-i Ulûm-ı Edebiyye-i Adliyye isimlerinde açılan okullar, ilk rüşdiye düzeyindeki okullar olarak kabul edilmektedir. Fakat bu okulların beklentiye cevap vermemesi yeni arayışlara girilmesine sebep olmuştur. Söz konusu arayışların bir neticesi olarak 1845'te kurulan Muvakkat Maârif Meclisinde Galata, Eyüp, Üsküdar ve Boğaziçi'nde ilk olarak 30 ve taşrada gereği kadar rüşdiye okulunun açılmasına onay verilmiştir. Bu gelişmeden hemen sonra İstanbul'da 1847 yılında Davud Paşa, Üsküdar, Tophane, Bayezid ve Babıâli civarındaki Ağa Camii'nde 5 rüşdiye okulu açılmıştır.² Bu tarihten sonra hem İstanbul'da hem de Anadolu'nun birçok yerinde rüşdiyeler açılmaya başlamıştır.³ İlk taşra rüşdiyeleri ise 1855'te 1'i Tekirdağ ve 7'si Bosna'da olmak üzere faaliyete geçmiştir. Anadolu'da ise ilk olarak 1859'da Kastamonu, İzmir, İzmit, Yozgat ve Karahisar-ı Şarki'de açılmıştır. Zamanla hızla artış kaydeden rüşdiyelerin sayısı 1869'da 125'e ulaşmıştır.⁴ 1889 tarihine kadar İstanbul'da 25 ve taşrada 12'si kız 341'i erkek olmak üzere toplamda 378 rüşdiye okulu açılmıştır.⁵

Sivil alanda kız ve erkekler için ayrı ayrı bina ve müfredata sahip olan rüşdiyelerin bir de askerî kısımları vardı. Müslüman çocukların devam edebildiği sivil rüşdiyelere nüfusun karışık olduğu bazı yerlerde gayrimüslimler de alınabilmiştir.⁶ 1869 tarihinde yayımlanan Maârif-i Umûmiye Nizâmnamesi ile rüşdiyelerdeki işler daha düzenli bir hale gelmiştir. Bu nizâmname ile okulların iş ve işleyişi ile öğretmenlerin atama ve yer değiştirme işlemleri dâhil gerekli görülen hemen her konu ile ilgili düzenleme yapılmıştır. Öğrenciler için yoklama uygulanması, derslere zamanında girilip çıkılması, çocukların aşılınması gibi birçok uygulama bu nizâmnamenin eseridir.⁷ Rüşdiye

¹ Hasan Ali Koçer, *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923)* (İstanbul: MEB Yayınları, 1991), 40.

² Muammer Demirel, "Türk Eğitiminin Modernleşmesinde Rüşdiye Mektepleri". *Türkler* 15. (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002), 69-74.

³ Mustafa Ergün, *İkinci Meşrutiyet Döneminde Eğitim Hareketleri* (Ankara: Ocak Yayınları, 1996), 295.

⁴ Cahit Yalçın Bilim, *Türkiye'de Çağdaş Eğitim Tarihi (1734-1876)* (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, No: 1067, 1998), 158-159, 160.

⁵ BOA., MF. İBT. (Maârif Nezâreti Tedrisât-ı İbtidâiye Kalemî), 29/123, 29 Z 1309 (25 Temmuz 1892).

⁶ Bayram Kodaman, *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi* (Ankara: TTK Yayınları, 1999), 150-151.

⁷ Bilim, *Türkiye'de Çağdaş Eğitim Tarihi (1734-1876)*, 168.

öğrencileri üç gruba ayrılarak geliri en yüksek olanlarından yıllık 400, orta düzey olanlarından 200 ve en düşük olanlarından ise 100 kuruşun alınması ile bunu ödeyemeyecek kadar fakir olanlardan ise alınmaması kabul edilmiştir.⁸ Kız ve erkek rüşdiyelerin ders programları da ayrı düzenlenmiştir.⁹

1869 tarihli nizânameye göre rüşdiyelerin bir yerleşim biriminde açılabilmesi için orada 500 evin üzerinde yerleşim olması gerekiyordu. Okulların inşası ve öğretmen maaşları ise o yerleşim biriminin bağlı olduğu maârif idaresi sandığından karşılanacaktı. Öğretim süresi 4 yıl olarak planlanmıştı. Bu okullara sınavsız gidebilmenin ön şartı sıbyân okulunu bitirerek şهادetname (diploma) almış olmaktı. Okula rüşd yaş olarak kabul edilen 10 yaşını tamamlamış olanlar alınacaktı.¹⁰ Malatya gibi nüfusu karışık olan yerleşim birimlerinde hane sayısı 100 ile sınırlandırılmış ve bu şartı taşıyan azınlıkların da okul açmasına müsaade edilmiştir.¹¹ Oysa okulun açıldığı tarihlerde Malatya'da 2.967 hanenin olduğu kayıtlara yansımıştır.¹² Bu rakam, okulun açılması için aranan asgari nüfus yeterliliğinin çok üstündedir. 1877-1878 yıllarında ise 25.000 nüfus ve 10.200 hanenin varlığı kaydedilmiştir. 1881/82-1893 tarihli nüfus sayımına göre ise Malatya, kazaları ile birlikte 135.244 nüfusa ulaşmıştır.¹³ Buradan hareketle sancakta istenildiğinde ibtidâi, rüşdiye ve idâdî düzeyinde okul açılmasında nüfus açısından herhangi bir engel bulunmuyordu.

Malatya Erkek Rüşdiyesi ile yakın zaman dilimlerinde dönemin ruhuna uygun olarak sancakta -yabancı okullar dâhil- birçok yeni okul açılmıştır. Zararlı faaliyetlerine karşın Osmanlı Devleti'nin taşra eğitim sistemine örnek model olması açısından yabancı/azınlık okullarının varlığı önemlidir. Zira taşrada yabancı/azınlık okullarının imkânlar ve standartlar açısından devlet okullarından daha iyi düzeyde olduğu dönem içinde kaleme alınmış resmi raporlara da konu olmuştur.¹⁴ Bu minvalde 1894-1895 öğretim yılında sancaktaki -yabancı/azınlık okulları dâhil- eğitim kurumlarının tamamını görebilmek adına hazırlanan tablo şöyledir:¹⁵

Tablo 1. 1894-1895 Öğretim Yılında Malatya Merkez Sancağında Bulunan Müslim / Gayrimüslim Okulların İsmi, Bulunduğu Mevki ve Öğrenci Mevcudu

Okulun Türü	Okulun ismi	Bulunduğu Yer	Öğrenci Mevcudu	
			Erkek	Kız
Rüşdiye	Malatya Merkezdeki	Saray Camisi Yakınında	124	-
İbtidâi	Saray Mahallesi	Hükümet Konağı karşısında	188	-

⁸ Arzu M. Nurdoğan, *Osmanlı Modernleşme Sürecinde İlköğretim (1869-1922)* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2005), 257.

⁹ Erkek rüşdiyelerin ders programı için "ders araç gereçleri" başlığına bakınız.

¹⁰ Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi (M.Ö.1000-M.S.2015)* (Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2015), 152; Selçuk Akşin Somel, *Osmanlı'da Eğitimin Modernleşmesi (1839-1908) İslamlaşma, Otokrasi ve Disiplin* Çev. Osman Yener, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2015), 63.

¹¹ M. Hidayet Vahapoğlu, *Osmanlı'dan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okullar* (Ankara: 1990), 80-81.

¹² *SVD (Salnâme-i Vilâyet-i Diyarbekir)* defa 3, (Diyarbekir: Diyarbekir Litoğrafya Matbaası, 1288/1871-1872), 207.

¹³ Kemal. H. Karpat, *Osmanlı Nüfusu (1830-1914)* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2010), 255, 302, 303.

¹⁴ Bitlis Vilayeti için bizzat vali vekili tarafından Dâhiliye Nezareti'ne hitaben kaleme alınan örnek bir rapor için bkz. *BOA., DH. İD. (Dâhiliye Nezâreti İdarî Kısım Belgeleri)*, 26-1/17, 05 Z 1328 (8 Aralık 1910).

¹⁵ *SVM (Salnâme-i Vilâyet-i Mamûretülaziz)* defa 8, (Mamûretülaziz: Mamûretülaziz Vilayet Matbaası, 1312/1294-1295), 291.

İbtidâi	Tahtalı Camii	Mustafa Paşa Mahallesi	60	-
İbtidâi	Sıtmapınarı	Şifa Mahallesi	27	-
İbtidâi	Koyunoğlu	Koyunoğlu Mahallesi	25	-
İbtidâi	Hacıabdizade	Hacıabdizade Mahallesi	25	-
İbtidâi	Hacıyakupzade	Şeyh Bayram Mahallesi	22	-
İbtidâi	Muharremzade	İlyas Mahallesi	24	-
İbtidâi	Marasalızade	Çarmuzu Mahallesi	22	-
İbtidâi	Arslanbeyzade	Arslanbey Mahallesi	17	-
İbtidâi	Vaizzade	Halfettin Mahallesi	25	-
İbtidâi	Saray Mahallesi	Alibeyzade Caddesi	15	-
İbtidâi	Sancakdar	Alibeyzade Caddesi	26	-
İbtidâi	Hamidiye	Atmalızade Mahallesi	22	-
İbtidâi	Hıroplu Mahallesi	Hıroğlu Sokak	65	-
İbtidâi	Mollakasım	Mollakasım Caddesi	55	-
İbtidâi	Ali Paşa	Çalıklar Mahallesi	15	-
İbtidâi	Kündübeg	Hısn-ı Mansur Caddesi	45	-
Toplam Müslim Okulları Öğrenci Mevcudu			802	0
Medrese	Söğütlü Medresesi	Elmacı Pazarı	51	-
Medrese	Hoca Medresesi	İplik Pazarı	36	-
Toplam Medrese Öğrenci Mevcudu			87	0
İbtidâi	Yenihamam (Ermeni)	Yenihamam Mahallesi	125	25
Rüşdiye	Haraza (Ermeni)	Haraza Mahallesi	25	10
İbtidâi	Bendbaşı (Ermeni)	Bendbaşı Mahallesi	76	25
İbtidâi	Niyazi (Katolik)	Niyazi Mahallesi	60	20
Rüşdiye	Haraza(Protestan)	Haraza Mahallesi	45	45
İbtidâi	Çavuşoğlu (Latin)	Çavuşoğlu Mahallesi	20	13
Toplam Gayrimüslim Okulları Öğrenci Mevcudu			351	138

Tablo 1'e bakıldığında ibtidâi düzeyindeki modern ilkokulların şehrin neredeyse her mahallesinde açıldığı, bununla birlikte medreselerin de eğitim öğretime devam ettiği anlaşılmaktadır. Medrese sayısı 2 olarak gösterilmesine karşın 1907-1908 öğretim yılına dair başka kaynaklarda 9 medrese ve bu medreselerde okuyan öğrenci sayısı da 295 olarak kaydedilmiştir.¹⁶ Yabancı/azınlık okullarının öğrenci kapasitesi olarak azımsanmayacak oranda olduğu görülmektedir. Şehir merkezindeki tek İslam rüşdiyesi ise çalışmamıza da konu olan Malatya Erkek Rüşdiyesi'dir. Müslüman okullarının hiçbirisinde kız öğrencilerin olmamasına karşın gayrimüslim okullarının öğrenci varlığının hemen yarısı kızlardan oluşmuştur. Kızların modern okullardaki eğitim sürecinin gayrimüslim okullarında daha önce başladığını göstermesi açısından bu tablo önem arz etmektedir. Zira ilerleyen zaman diliminde sancak merkezinde kızlar için hem ibtidâi hem de rüşdiye düzeyinde İslam okulları da açılacaktır.

¹⁶ SVD, H.1325 (M.1907-1905), s.87.

Sancak merkezindeki eğitim kurumlarına yıldan yıla açılan yeni okullar eklenmiştir. Çalışmamızın ekseninde erkek rüşdiyeleri olduğundan, sancak merkezi ve bağlı kazalarda açılan rüşdiyelerin faaliyete geçtiği tarihi topluca göstermesi açısından aşağıdaki tabloya bakılmasında fayda olacaktır.¹⁷

Tablo 2. Malatya Merkez Sancak ve Kazalarındaki Erkek Rüşdiyelerinin Açıldığı Tarih ve Öğrenci Mevcudu

Okulun İsmi	Okulun Açıldığı Tarih	1895-1896 Yılı Öğrenci Mevcudu
Malatya Erkek Rüşdiyesi	H.1286 (1869-1870)	115
Behisni (Besni) Erkek Rüşdiyesi	H.1287 (1870-1871)	36
Hısn-ı Mansur (Adıyaman) Erkek Rüşdiyesi	H.1290 (1873-1874)	47
Hekimhan Erkek Rüşdiyesi	H.1301 (1883-1884)	30

Tablo 2'ye bakıldığında Malatya Erkek Rüşdiyesi'nin ilk açılan ve bünyesinde en çok öğrenci barındıran okul olduğu anlaşılmaktadır. Kazalardaki okullarında peşi sıra açıldığı anlaşılmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, kazalarında ilk defa bu ölçekte açılan rüşdiyelerin iş ve işlemlerinin yürütülmesi bakımından merkezdeki rüşdiyenin örneklik teşkil etmiş olması olasıdır. Sancak merkezindeki eğitim kurumları ile kazalarındaki rüşdiyeler ile ilgili genel bilgi verildikten sonra Malatya sancağının idarî tarihine kısaca değinilecektir. Zira okulun resmi iş ve işlemlerinin takibinin yapılabilmesi için Malatya sancağının tarihi süreçte idarî açıdan bağlı olduğu yerlerin bilinmesi elzemdir.

1. Malatya'nın Kısa İdarî ve Siyasî Tarihi

Asurluların “Melidia”, Urartuların “Melita”, Hititlerin “Maldia”, Roma ve Bizans İmparatorluğu'nun “Melitene” diye isimlendirdikleri Malatya için Araplar “Malatiyye” diye kayıt oluşturmuştur.¹⁸ Selçuklular ise burayı “Vilâyet-i Malatya” olarak isimlendirmişler ve aynı isim, Osmanlılar tarafından da kullanılmıştır.¹⁹ Malatya iklim koşullarının uygun olması dolayısıyla M.Ö. 8000'lerden itibaren yerleşime sahne olmuştur. Sırasıyla burada Hititler, Kargamış Krallığı, Kommanu Krallığı, Persler, Selevkoslar, Pontus ve Kommagene krallıkları hüküm sürmüşlerdir. Akabinde Roma, Sasani, Bizans hâkimiyetinden sonra Müslümanlarca fethedilmiştir. Emevi ve Abbasilerin idaresi altında bir süre zaman geçiren şehir, tekrar Bizans'ın eline geçmiştir. Dânişmendli Gümüştegin, 18 Eylül 1102'de şehri Türk hâkimiyetine katmayı başarmıştır. 1178'de II. Kılıçarslan Malatya'yı alarak Danişmentlilerin buradaki hâkimiyetini sonlandırmıştır. 1244 ve 1258 tarihlerinde Moğolların eliyle tahrip edilen şehri 1361'den itibaren Memlûkler ele geçirmiştir. 1399 yılında Yıldırım Bayezid Malatya'yı ele geçirmiş fakat bir sene sonra burası Timur'un ordularının hedefi olmuştur. Timur çekildikten sonra da burası yine Memlûklerin hâkimiyetine geçmiştir. Yavuz Sultan Selim, 1515'de Dulkadiroğulları Beyliğini ve bir sene sonra da Malatya'yı Osmanlı hâkimiyeti altına almıştır.²⁰ 1516'dan sonra Malatya, Maraş

¹⁷ Mehmet Ö. Alkan, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Modernleşme Sürecinde Eğitim İstatistikleri (1839-1924)* (Ankara: B.D.İ.E.Yayımları, tarih yok), 84.

¹⁸ Erdoğan Tokmakçioğlu, *Kentlerimizin Adı Nereden Geliyor* (Ankara: İsim Yayınları, 2011), 152.

¹⁹ Gökür Göğebakan, *XVI. Yüzyılda Malatya Kazası (1516-1560)* (Malatya: Malatya Belediyesi Kültür Yayınları, 2002), 2-5.

²⁰ Murat Zengin, “Memlûk Türk Devleti Döneminde Malatya Niyâbeti (1361-1516)”, *Ortaçağ'da Malatya-Makaleler*, (Malatya: Bilsam Yay., 2019), 273.

eyaletine tâbi bir sancak olarak Osmanlı Devleti yönetimine dâhil olmuştur.²¹ Burası 1650-1750 yılları arasında sancak statüsünde mutasarrıflarca yönetilmiştir.²² Malatya, 1578-1588 arasında Dulkadir ve Rum eyaletlerine bağlı olarak idare edilmiş ve bu tarihten XIX. yüzyıla kadar büyük oranda Maraş eyaletine bağlı kalmıştır. 1838'de Mısır Valisi Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa'nın ordusunun eski Malatya'da kışlaması üzerine şehir halkı yazlık olarak kullandığı şu anki yerleşim biriminde (Aspuzu'da) kalıcı konutlar yapmaya başlamış ve zamanla bugünkü Malatya şehir merkezi ortaya çıkmıştır.²³ 1839-1845 arasında sancak statüsünde Diyarbekir eyaletine bağlı olarak idare edilen Malatya, 1847'de Ma'mûretülaziz vilayetine bağlanmıştır. 1867 tarihli Vilayet Nizâmnamesi gereğince Diyarbekir vilayetinin Ma'mûretülaziz sancağına bağlı bir kaza olmuştur.²⁴ Malatya, 1870 yılında kaza statüsünden çıkarılıp 1883 yılına kadar Diyarbekir vilayetine bağlı sancak statüsünde idare edilmiştir.²⁵ Şurâ-yı Devlet'in kararı gereği 1883 yılının Martı'ndan itibaren Malatya, Diyarbekir vilayetinden ayrılarak Ma'mûretülaziz vilayetine bağlanmıştır.²⁶ 1884'ten 1924 yılına kadar bu konumunu korumuştur.²⁷ Malatya, Cumhuriyet ile birlikte 1924 Anayasası'nın 89. Maddesi gereği vilayet olmuştur.²⁸ Malatya, söz konusu tarihten bugünlere yıldıan yıla gelişerek ulaşmıştır. Malatya'daki eğitim kurumları –dolayısıyla Malatya Erkek Rüşdiyesi de- 1870-1883 yılları arasında idarî açıdan Diyarbekir vilayetine karşı sorumluluk taşımıştır. 1883'ten Osmanlı Devleti'nin sonlarına kadar ise Ma'mûretülaziz vilayetine karşı aynı sorumluluğu sürdürmüştür. Malatya'nın geçmişten bugüne kısa bir tarihçesi ve idarî gelişimi verildikten sonra Malatya Erkek Rüşdiyesi ile ilgili detaylı bilgilerin paylaşımına geçilecektir.

2-Malatya Sancağı Erkek Rüşdiyesi

2.1. Okulun Açılması ve Okul İle İlgili Diğer Gelişmeler

Malatya Erkek Rüşdiyesi'nin 1869-1870 öğretim yılında faaliyetlerine başladığı kaydedilmiştir.²⁹ Fakat binanın tamamlanması buraya öğretmen tayin edilmesi ve eğitim

²¹ Tuncer Baykara, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş* (Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1988), 98.

²² Bu tarihler arasında görev yapan mutasarrıf isimleri için bkz. Mehmet Karagöz, *XVII ve XVIII Asırlarda Malatya Kazası (Fiziki, İdari, Sosyal ve İktisadi Tarihi) (1650-1750)* (İstanbul: Karizma Yayınları, 2003), 106.

²³ Süleyman Yapıcı, *Osmanlı Vilayet Sâlnâmelerinde Malatya (1869-1908)* (Malatya: Malatya Kitaplığı Yayınları, 2014), 29-30.

²⁴ 1868-1869 tarihli Osmanlı Devlet Salnamesinde kendisine bağlı Hekimhan, Hasançelebi, Yuvalıdere ve Akçadağ nahiyeleriyle kaza statüsünde Mamûretülaziz sancağına bağlıdır. *SDA (Sâlnâme-i Devlet-i Aliyye)* H.1285 (M.1868-1869), Def'a 23, s.186

²⁵ Malatya kaza statüsündeyken Akçadağ ve Hekimhan ise Malatya'nın nahiyesi olarak kaydedilmiştir. Müstakil sancağa dönüştükten sonra Akçadağ, Hısn-ı Mansur (Adıyaman), Kâhta ve Behesni (Besni) kaza olarak buraya bağlanmıştır. Hekimhan ise Akçadağ'ın nahiyesi olmuştur. *Diyarbakır Sâlnâmeleri 1286-1323 (1869-1905) 2.Cilt* (İstanbul: Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 1999), 321-324; Yapıcı, *Osmanlı Vilayet Sâlnâmelerinde Malatya (1869-1908)*, 35.

²⁶ *BOA., ŞD (Şurâ-yı Devlet.)*, 1459/46, 16 R 1300 (24 Şubat 1883); *BOA., ŞD.*, 1459/51, 24 C 1300 (2 Mayıs 1883).

²⁷ Gökür Gögebakan, "Malatya" Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Ankara: TDV Yayınları, 2003). 27/473.

²⁸ Besim Darkot, "Malatya", *MEB İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul, MEB Basımevi, 1979) 7/231; <http://malatya.gov.tr>; <http://malatya.bel.tr>.

²⁹ *Maarif-i Umumiye Nezareti Celilesi İdaresinde Bulunan Mekatib-i İbtidaiye, Rüşdiye, i'dadiye, Aliye ile Mekatib-i Hususiye ve Ecnebiyyenin ve Dersaadette Tahriri İcra Kılınan ve Taşrada Mevcud Bulunan*

öğretime başlaması biraz daha zaman gerektirmiştir. Okul yapımına başlanmadan önce hem okul inşaatının yapılabilmesi hem de inşaat bittikten sonra okulun giderleri ve öğretmen maaşlarına kaynak olması amacıyla çarşı merkezinde daha önce Şer'i Mahkeme binası inşaatı için tahsis edilmiş olan mîrî arazi üzerinde hayırseverler tarafından 16 adet dükkân yapılmıştır. Dükkânların kira gelirleri ile de bitişğinde okul inşaatına başlanmış ve kısa sürede de tamamlanmıştır.³⁰ Böylece Malatya Erkek Rüşdiyesi, taşrada kiralık binalarda hizmet yürüten çoğu rüşdiyenin aksine kendi binasında bu hizmeti sürdürme imkânına kavuşmuştur. 1287 (1870-1871) tarihli Diyarbekir Vilayet Salnamesinde Malatya Erkek Rüşdiye'si için "yeni inşâsı ikmâl olunmakla küşâd olunmak üzere" denilerek rüşdiyenin yapımının tamamlanmak üzere olduğu ifade edilmiştir.³¹ Fakat bir sonraki yıl da inşası tamamlanamamıştır.³² 1289 (1872-73) tarihli Diyarbekir Vilayet Salnamesinde bu sefer okulun açılmış olduğu ve buraya öğretmen tayin edildiği kaydedilmiştir.³³ Salnamedeki bilgilerin bir önceki yıla ait olduğu dikkate alındığında 1871-1872 eğitim öğretim yılında okulun bina, öğretmen ve öğrenci olarak hazır hale geldiği ifade edilebilir. Okulun 4 sınıflı ve 100'ün üzerinde öğrencinin bir arada okuyabileceği bir kapasitede yapıldığı söylenebilir. Okulun yapımından önce kaynak oluşturulmuş olması, Osmanlı Devleti'nin uzun yıllara dayanan vakıf eserlerine kaynak tedariki geleneğinin modern dönemdeki bir yansıması olarak da addedilebilir.

Okulun kendi binasında faaliyete başlaması ve giderlerine karşılık dükkân kiralalarının bulunuyor olması yaklaşık 19 yıl maddi anlamda rahat etmesini sağlamıştır. 1889 ve 1890 yıllarında okul binasının bulunduğu çarşı merkezinde meydana gelen ve çarşıdaki yaklaşık 1.000 dükkân, 2 cami, 2 han ve 20 kadar da evin yanmasına sebep olan yangın felaketi neticesinde okul binası da kullanılamaz hale gelmiştir.³⁴ Yangından sonra Malatya Belediyesi yeni bir proje ile şehrin planlamasını yapmış ve okulun bulunduğu çevrede geniş caddelerin açılmasına başlanmıştır. Hem bu yeni gelişme hem de yangının okula verdiği zarar neticesinde zorunlu bir yer değişikliği meydana gelmiştir. Buna göre okul binası yıkılacak ve yanan diğer 16 dükkân ile birlikte yerlerine dükkânlar inşa edilecektir. 39 adet olarak planlanan yeni dükkânların üstünde birde misafirhane yapılması düşünülmüştür.³⁵ Dükkân ve misafirhane için 40-45.000 kuruş arası bir masrafı olacağı hesaplanmıştır. Malatya merkezden 25 .000 kuruş tedarik edilmiştir. Geriye kalan meblağ ise nezaretten talep edilmiştir.³⁶ Bir yandan okul için yeni bina inşa edilmesi ile ilgili süreç işlerken öte taraftan öğrenciler için hemen kullanılmak üzere başka bir bina arayışına girilmiştir. Bunun için öğrenci mevcudunu karşılayabileceği düşünülen ve geçen sene ahali tarafından inşa edilmiş olan Gazi Sinan Paşa Camisi yanındaki ibtidâi okulu binası uygun görülmüştür. Rüşdiyenin kendi binası olarak kullanılmak üzere mahalle arasında yapılması düşünülen bina için ise 60.000

Kütüphanelerin İstatistiki (1310-1311) (Dersaadet: Matbaa-i Amire, 1311/1893-1894), 40; Alkan, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Modernleşme Sürecinde Eğitim İstatistikleri (1839-1924)*, 84.

³⁰ BOA., MF. MKT. (Maârif Nezâreti Mektûbî Kalemi), 34/117, 6 Ra 1293 (30 Mayıs 1876); BOA., MF. MKT., 99/141, 08 Za 1305 (17 Temmuz 1888).

³¹ SVD, H.1287 (M.1871-1872), s.113.

³² SVD, H.1288 (M.1872-1873), s.125.

³³ SVD, H.1289 (M.1873-1874), s.130.

³⁴ BOA., Y. PRK. ASK. (Yıldız Perakende Askerî Maruzâtı), 52/25, 25 Ra 1306 (30 Kasım 1888); BOA., Y. PRK. DH. (Yıldız Perakende Dâhiliye Nezâreti Maruzâtı), 3/58, 26 Ra 1307 (20 Kasım 1889); BOA., Y. PRK. ASK., 66/55, 23 Ra 1308 (6 Kasım 1890).

³⁵ BOA., MF. İBT., 25/123, 21 M 1308 (6 Eylül 1890).

³⁶ BOA., MF. MKT., 120/23, 10 M 1308 (26 Ağustos 1890); BOA., İ. DH. (İrade Dâhiliye), 1202/94125, 12 R 1308 (25 Kasım 1890).

kuruşluk bir maliyet çıkarılmıştır. Söz konusu maliyet için hazinenin müsait olmadığı ve iki sene üst üste birikimi yangınlarda yok olan halkın da yardım edemeyeceği ifade edilerek inşaat konusunun şimdilik gündemden düşürüldüğü anlaşılmaktadır. Rüşdiyenin bulunduğu arsanın bir kısmı 30.000 kuruş karşılığında belediyeye bırakılmıştır. Bu miktardan 20.000 kuruş yapılması düşünülen yeni dükkân inşaatına ayrılırken diğer 10.000 kuruş ise rüşdiyenin taşındığı ibtidâi okulu için Yeni Çarşı Caddesi üzerinde bulunan vakıf arsasında başlanacak okul inşaatı masrafı olarak ayrılmıştır. İbtidai inşaatı için gerekli olan diğer meblağın ise ahalden alınacağı ifade edilmiştir.³⁷ Nihayetinde 39 dükkân olarak yapımı düşünülen proje rüşdiye binası ve ona bitişik bir miktar arsanın belediyeye devri münasebetiyle 32 dükkâna düşürülmüştür. Takip eden yazışmalarda eski rüşdiye binasının hemen yıkılmadığı ve yerine ibtidâi okulunun yerleştirildiği fakat 1893'teki depremde ağır hasar aldıktan sonra boşaltıldığı kaydedilmiştir. Söz konusu 32 dükkân yardımsever Malatyalılar tarafından borçlanılarak yapılmıştır. Yapımı tamamlanan 32 dükkân kirasıyla inşaat borçları ödenmiş ve yapımı devam eden ibtidâi okullarının masrafları ile öğretmen maaşları karşılanmıştır. Akabinde dükkânların üzerinde yapımı planlanan misafirhaneye sıra gelmiştir. Burası için 53.375 kuruşluk bir masraf çıkarılmıştır. Masraf için Maârif Nezâreti'nden destek istenmiştir. Bunun için kroki ve keşif defteri hazırlanmıştır. Şurâ-yı Devlet'in 4 Nisan 1895 tarihli kararıyla masrafın merkezî bütçeden karşılanmasına müsaade edilmiştir.³⁸ Böylece inşasına başlanan misafirhane de kısa sürede tamamlanmıştır.³⁹ Mahalle arasında inşası düşünülen okulun tamamlandığına dair bir kayda ulaşılamamıştır. Yapımı tamamlanan dükkân ve misafirhane gelirleri rüşdiyeden ziyade sayısı hızla artan ibtidâiler için tahsis edildiğinden rüşdiyenin masrafları ve öğretmen maaşları konusunda sıkıntılar yaşanmıştır.

Okulda eğitim öğretimi aksatan bazı sebepler hâsıl olabilmıştır. Bunların başında dönem içerisinde yaygın olarak baş gösteren salgın hastalıklar gelmektedir. 1894 yılında Malatya merkez, Akçadağ ve Arabgir'de kolera salgını baş göstermiştir. Salgınla mücadele kapsamında Ma'mûretülaziz vilayetinden Malatya'ya 3 doktor gönderilmiştir. Doktor sayısının yetersizliği nedeniyle vilayetçe merkezî hükümetten ek doktor ve sağlık çalışanı talep edilmiş fakat aynı sene içinde devlet genelindeki 52 kazada daha kolera illetinin baş görmesi nedeniyle istenilen personel tedarik edilememiştir.⁴⁰ Salgın karşısında devletin uygulamış olduğu karantina kapsamında kısa sürede okullar da tatil edilmiştir. Okulların tatil edilmesi ve kolera ile mücadelenin uzaması nedeniyle sene sonu sınavlar dâhil her türlü faaliyet iptal edilmiştir. Okulların tatil edilmesi ile ilgili bilgi ise Ma'mûretülaziz vilayetinden Maârif Nezâreti'ne 27 Ağustos 1894 tarihinde telgraf ile bildirilmiştir.⁴¹ 1894 tarihinde Haziran ayının son 10 günü ve Temmuz ile Ağustos aylarının tamamında kolera salgınından dolayı okul tatil edilmiştir.⁴² 28 Ağustos 1894 tarihinden itibaren Malatya merkezde hastalığa yakalanan ve vefat edenlerin kalmaması münasebetiyle devam eden 17 gün sonucunda karantinanın kaldırılmasına karar verilmiştir. Nihayetinde de 14 Eylül 1894 tarihinden itibaren de karantina uygulamasına son verilmiştir. Karantinanın sona ermesi ile de okullarda

³⁷ BOA., MF. MKT., 130/64, 22 M 1309 (28 Ağustos 1891)

³⁸ BOA., Y.PRK. ŞD. (Yıldız Perakende Şurâ-yı Devlet Marûzâtı), 2/12, 08 L 1312, (4 Nisan 1895).

³⁹ BOA., MF. MKT., 326/63, 09 S 1314 (20 Temmuz 1896).

⁴⁰ BOA., A.MKT. MHM. (Sadaret Mektubî Kalemi Mühimme Evrakı), 553/23, 13 S 1312 (16 Ağustos 1894).

⁴¹ BOA., MF. MKT., 224/10, 05 Ra 1312 (6 Eylül 1894).

⁴² BOA., MF. İBT., 37/39, 10 Z 1311 (14 Haziran 1894); BOA., MF. İBT., 40/40, 1 R 1312 (2 Ekim 1894); BOA., MF. İBT., 41/19, 21 C 1312 (20 Aralık 1894).

eğitim öğretim tekrar başlamıştır.⁴³ Okulun tatil edilmesine salgın hastalıklar dışında mevsimsel bazı etkenler de sebep olabilmıştır. Bu minvalde 1903 yılının kışında havanın çok soğuk olmasından dolayı Ma'mûretülaziz Vilayeti genelindeki okullar – dolayısıyla Malatya'daki okullar da- bir hafta süresince tatil edilmiştir. Bahse konu olan tatil haberi 28 Ocak 1903 tarihinde Ma'mûretülaziz vilayetinden Maârif Nezâreti'ne telgraf ile bildirilmiştir.⁴⁴

2.2. Ders Araç ve Gereçlerinin Tedariki ile Okulda Uygulanan Ders Programı

Osmanlı Devleti, İstanbul ve taşra rüşdiyelerinde uygulanmak üzere ders programlarını hazırlayıp her okula uygulanmak üzere göndermiştir. Bundaki gaye eşit koşullarda eğitim verilmesini sağlamak ve çocukların eğitimini öğretmenlerin inisiyatifine bırakmamaktır. Böylece Tanzimat'ın da bir gereği olan eşitlik ilkesinin hayat geçirildiği ifade edilebilir. Bu çerçevede Malatya Erkek Rüşdiyesi'ne de uygulanmak üzere gönderilen ders programı şöyledir:⁴⁵

Tablo 3. 4 Sınıflı Sivil Erkek Rüşdiyeleri Haftalık Ders Programı

Sınıf	Dersin İsmi	Haftalık Ders Saati
1	Ulûm-ı dîniye	2
	Arabî	4
	Kraat-ı Türkî	2
	Hesap	2
	Coğrafya	2
	Lügat ve imlâ	3
	Hüsn-i hat	2
	Resim	1
	Toplam Haftalık Ders Saati	18 saat
2	Ulûm-ı dîniye	2
	Arabî	4
	Farisî	2
	Kıraat-ı Türkî	2
	Kavâid-i Osmânî	2
	Hesap	2
	Coğrafya	2
	Lügat ve imlâ	2
	Hüsn-i hat	1
	Resim	1
Toplam Haftalık Ders Saati	20 saat	
	Ulûm-ı dîniye	2
	Arabî	2
	Farisî	2

⁴³ BOA., Y. A. HUS. (Yıldız Sadâret Hususi Marûzât), 308/138, 14 Ra 1312 (15 Eylül 1894).

⁴⁴ BOA., MF. MKT., 131/14, 25 Za 1320 (23 Şubat 1903).

⁴⁵ Nurdoğan, Osmanlı Modernleşme Sürecinde İlköğretim (1869-1922), 342-344.

	Kavâid-i Osmânî	2
	Hesap	2
	Coğrafya	2
3	Tarih	2
	Lügat ve imlâ	2
	Fransızca	3
	Hüsn-i hat	1
	Resim	1
	Toplam Haftalık Ders Saati	21 saat
	Ulûm-ı dîniye	2
	Arabî	2
	Farisî	2
	Lügat, kitâbet ve inşâ	2
	Hesap ve usûl-i defterî	2
	Coğrafya	2
4	Tarih	2
	Mebâdi-i handese	1
	Fransızca	3
	Malumât-ı Fenniye	2
	Hüsn-i hat	1
	Resim	1
	Toplam Haftalık Ders Saati	22 saat

Tablo 3'te dikkati çeken ilk husus sınıf düzeyi artıkça haftalık ders sayısı ve saatinin artış kaydetmiş olmasıdır. Bir başka ilgi çekici husus da 3. ve 4. sınıflarda Fransızca dersinin konulmuş olmasıdır. Yine bütün sınıflarda güzel yazı ile resim dersinin konulmuş olması el yazısı ile ilgili çalışmaların önemsendiğini ortaya koymaktadır. Zira mezunlarının çoğunlukla kamudaki kalem denilen kısımlarda ve el yazısıyla çalıştığı dikkate alındığında eğitim sürecinde güzel yazının neden önemsendiği anlaşılmaktadır. Programdaki dersler zamanın gereğine göre değiştirilmiştir. Fransızca dersi 1900 yılında programdan çıkarılmış yerine Hıfzıssıhha ve Ahlak Eğitimi dersi getirilmiştir.⁴⁶ Okulda uygulanan ders programı çerçevesinde kitaplar okutulmuştur. Malatya Erkek Rüşdiyesi'nde sınıf düzeyinde okutulan ders kitapları ile ilgili tablo şöyledir:⁴⁷

Tablo 4. Malatya Erkek Rüşdiyesi'nde 1894-1895 Öğretim Yılında Okutulan Kitaplar

Sınıf	Kitap ismi	Bölüm	Basıldığı Matbaa	Basıldığı Yer	Yazarı	Basım Tarihi
1	Elifbâ	1.Bölüm	Arman Kolan	Paris	Seyyid Nail	1892
	Ta'lim-i Farisî	1.Bölüm	Arman Kolan	Paris	Seyyid Nail	1892

⁴⁶ Danyal Tekdal, *Osmanlı Dönemi Bitlis'te Eğitim* (Ankara: İdealkent Yayınları, 2018), 115.

⁴⁷ BOA., MF. MKT., 248/16, 9 Ş 1312 (5 Şubat 1895).

	Ta'lîm-i Hat	-	-	-	-	-
	Ta'lîm-i Farisî	2.Bölüm	Arman Kolan	Paris	Misyö Kabir	1894
	Müntahabât-1 Mîsal-1 Lafontene	-	Arman Kolan	Paris	A.Karin	1894
2	Anasır-1 Sarf-1 Fransevî	-	Arman Kolan	Paris	Larbo ve Kalori	1894
	Usûl-1 Tedrisî	1.Bölüm	Karabet ve Kasbar	Dersaadet	..Natal Efendi	-
	Hüsn-i Hat	-	-	-	-	-
	Sarf-1 Fransevî	1.Bölüm	Arman Kolan	Paris	Larbo ve Kalori	1880
	Egiz Resm-i Fransız	1.Bölüm	Arman Kolan	Paris	Larbo ve Kalori	1894
3	Ta'lîm-i Kıra'ât	3.Bölüm	Bu Siyal dö Karar	Paris	Misyö Kabir	1891
	Usûl-1 Tedrisî	2.Bölüm	Karabet ve Kasbar	Dersaadet	-	-
	Tesrifât-1 Ef'âl-1 Gayr-i Kıyasın	-	Karabet ve Kasbar	Dersaadet	-	-
	İmlâ ve Hüsn-i hatt	-	-	-	-	-
	Sarf-1 Fransevî	2.Bölüm	Arman Kolan	Paris	Larbo ve Kalori	1892
	Egiz Resm-i Fransız	2.Bölüm	Arman Kolan	Paris	Larbo ve Kalori	1892
4	Müntahabât-1 Fransevî	1.Bölüm	Şarl Posetilda	Paris	Aban Rakon	1891
	İnşâ	-	-	-	-	-
	Mükâleme	-	-	-	-	-
	Salmak, Kıra'ât ve Tercüme	-	Arman Kolan	Paris	Katon	-

Tablo 4'ten de anlaşıldığı üzere kitapların büyük bir kısmı Paris'te basılmıştır. Osmanlı Devleti'nde ilk tercüme eserlerin Fransızca'dan olması, bu listenin ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Kitapların birkaç tanesi de İstanbul'daki Karabet ve Kasbar Matbaalarında basılmıştır. Karabet ve Kasbar aynı zamanda Maârif Nezâreti'nin başka da kitaplarını basarak okullara göndermiştir.⁴⁸ Söz konusu tabloda dikkati çeken bir başka husus ise dönem içindeki Osmanlı-Fransız dostluğunun eğitim öğretimin bu kademesinde bile çok rahat bir şekilde hissedilmesidir.

⁴⁸ Tekdal, *Osmanlı Dönemi Bitlis'te Eğitim*, 117.

Ders araç gereçlerinin büyük bir kısmı Maârif Nezâreti aracılığıyla İstanbul'dan tedarik edilmiştir. Okul için gerekli olan harita, kitap, nizâmname, talimatname ve gerekli olan diğer formların tamamı nezaret tarafından tedarik edildiğinden belli başlı bazı sıkıntılar da yaşanmıştır. Zira sayıları gün geçtikçe artan rüşdiye okulları ve talebelerine yetebilmek her zaman için mümkün olmamıştır. Bu durumda Maârif Nezâreti Kütüphanesi ile birlikte İstanbul'daki bazı kitapçılardan da destek alınabilmıştır. Maârif Nezâreti, imkânları ölçüsünde rüşdiyelerden gelen talepleri karşılamaya çalışmış ve öğrenci sayısı dikkate alınarak asgari düzeyde yeterliliği sağlayacak oranlarda yardımcı olmuştur. Gönderdiği ders araç gereçler için uygun görülen oranlarda ücret gönderildikten sonra talep edilen malzemeler gönderilmiştir. Gönderilen kitapların okullardaki öğretmenler tarafından zengin öğrencilere satılması, satılan her kitap ile ilgili kaydın tutulması ve düzenlenen senetlerden birer nüshanın yereldeki Maârif Muhasebesine verilmesi gerektiği okullara bildirilmiştir.⁴⁹ Böylece belirlenen fiyatın üzerinde satışın önüne geçilerek yapılan faaliyetin kayıt altına alınması amaçlanmıştır. Fakir öğrencilere ise kitapların ücretsiz verilmesi ve o sene içinde kullanılan kitapların sene sonunda okul tarafından alıkonularak gelecek sene bir alt sınıftaki çocuklara kullanırılması gerektiği okullara iletilmiştir. Ayrıca haritaların da demirbaş defterine kaydedilmesi istenmiştir.⁵⁰ Malatya Erkek Rüşdiyesi öğrencileri için okulun açıldığı ilk yıllarda talep ve tedarik edilen ders araç gereçleri ise şöyledir:⁵¹

Tablo 5. 1872 Yılında Malatya Erkek Rüşdiyesi İçin Tedarik Edilmiş ve Sonradan Gönderilecek Kitaplar 1873 Yılında Gönderilenler

Tedarik Edilerek Gönderilenler		Sonradan Gönderilecekler	Ders Gerecinin İsmi	Araç Adedi
Kitabın İsmi	Adedi	İzhâr	İzhâr	50
Ta'lim-i Etfâl	50	Risâle-i Selâse	Risâle-i Selâse	50
Dürr-i Yekta	50	Kavâ'id-i Fârisî	Avrupa Haritası	1
Medhal	50	Tarih-i Osmanî	Aysa Haritası	1
Maksûd	50	Gülistan	Afrika Haritası	1
'Avâmil	50	Safvetü'l-keîâm	Amerika Haritası	1
Tashih	50	Ta'limü'l-Fârisî		
Muhtesar Münşe'ât	50	Coğrafya Risalesi		

Tablo 5'e göre toplamda 15 çeşit kitabın listeye dâhil edildiği, bunlardan 7'sinin tedarik edilip gönderildiği kalan 8 tanesinin ise tedarik edildiğinde gönderileceği ifade edilmiştir. Nihayetinde kalan 8 tane kitaptan da 2'si bir sonraki yıl temin edilerek gönderilmiştir. Fakat kalan 6 kitabın gönderildiğine dair bir kayda rastlanmamıştır. Tabloda ders araç gereçlerinin gönderildiği kitap adedi ile 1872-1873 öğretim yılındaki öğrenci mevcudu (35 öğrenci) kıyaslandığında 15'er kitabın fazladan gönderildiği anlaşılmaktadır. Gönderilen kitap sayısında sadece o seneki öğrenci mevcudundan ziyade gelecek yılların da dikkate alınmış olduğu düşünülebilir. Zira bir sonraki öğretim yılında öğrenci mevcudu üç kat kadar artarak 109'a ulaşmıştır. Kitap tedarikindeki sıkıntılar düşünüldüğünde gerektiğinde kullanılmak üzere elde kitap bulundurmak daha makul bir tercih olmuştur. Sonradan gönderilecekler kısmında belirtilmemesine rağmen

⁴⁹ BOA., MF. MKT., 13/133, 19 Ş 1290 (12 Ekim 1873).

⁵⁰ BOA., MF. İBT., 3/123, 9 Za 1290 (29 Aralık 1873).

⁵¹ BOA., MF. MKT., 5/32, 14 B 1289 (17 Eylül 1872); BOA., MF. MKT., 14/155, 11 L 1290 (2 Aralık 1873).

4 haritadan oluşan bir takımın da kısa bir süre içinde gönderildiği anlaşılmaktadır. Kitapların ismi belirtilmemekle birlikte 1876 yılında okul için istenen kitaplardan Maârif Kütüphanesi'nde mevcudu bulunanlardan 510 tanesi daha gönderilmiştir.⁵²

Ma'mûretülaziz vilayeti genelindeki rüşdiyeler için genellikle talepler biriktirilerek tek liste halinde Maârif Nezâreti'ne iletilmiştir. Benzeri şekilde vilayetten 21 Şubat 1904 tarihinde yazılan yazıda 20 adet küre ve 50 takım harita seti talep edilmiştir. Talebe verilen cevapta ellerinde küre kalmadığı lakin harita setlerinin mevcut olduğu ve kısa bir süre içinde postaya verileceği ifade edilmiştir.⁵³ 1899 yılının ilk aylarında vilayetlerin tamamına ulaştırılmak üzere Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları haritalarından oluşan takımlar hazırlanmış ve 430 takımını ulaştırılmak üzere postaya verilmiştir. Bunların içinde 16 takım ise Ma'mûretülaziz vilayetine –dolayısıyla Malatya sancağına da- gönderilmiştir. Anlaşıldığı kadarıyla Maârif Nezâreti gerek duyduğunda toplu olarak da ders araç gereçlerini gönderebilmiştir. Olağan şartlarda genellikle okullardan talep gelir ve depolarda mevcut bulunanlar bu talepler için değerlendirilirdi.⁵⁴ İlerleyen yıllarda benzer şekilde Osmanlı Devleti Haritası'ndan talep üzerine 40 adet daha gönderilmiştir.⁵⁵

Rüşdiyelerde kullanılmak üzere bazı matbu evrakların da merkezden tedariki yoluna gidilmiştir. Okuldaki iş ve işlemlerin nasıl yapılması gerektiğine dair bilgilerin olduğu ve her rüşdiye okulunda bulunması gereken “Rüşdiye Talimatnamesi” ile ilgili taleplerin Maârif Nezâreti'nce karşılanmaya gayret edilmiştir. Bu konuda Ma'mûretülaziz vilayetince lüzumuna binaen yapılan talep karşılanmıştır.⁵⁶ Okuldan mezun olanlara verilen diploma yerine geçen “şehadetnameler” Maârif Nezâreti'nden vilayetlere gönderilmiştir. Bununla ilgili vilayet dâhilindeki okulların ihtiyaçları vilayet merkezinden tek elden sipariş edilerek tedarik edilmiş ve okullara yine bu merkez aracılığıyla dağıtımı sağlanmıştır. Şehadetnameler kız ve erkekler için ayrı ayrı düzenlendiğinden istenirken de bu farklılığa göre talep oluşturulmuştur. Örneğin 1910 yılında Ma'mûretülaziz vilayeti genelindeki erkek ve kız rüşdiyeleri için 100 erkek ve 30 da kız olmak üzere 130 adet şehadettname gönderilmiştir.⁵⁷ Okullarda tutulan bir diğer matbu evrak ise “Hülâsa Kayıt Cetvelleri”dir. Maârif Nezâreti'nce okullara devam eden öğrenci ve diğer görevlilerin durumlarının kaydedildiği hülâsa kayıt cetvellerini yılda dört defa üçer aylık periyotlarla vilayetlerden talep etmesi münasebetiyle okullardan düzenli olarak gönderildiği görülmektedir. Bazen bu konuda gecikmelerin yaşanması nedeniyle uyarıların da yapıldığı tespit edilmiştir. Bu uygulamanın bir gereği olarak Ma'mûretülaziz Vilayeti dâhilindeki bütün rüşdiyeler ile ilgili hazırlanan bu cetveller birleştirilerek Maârif Nezâreti'ne vilayet makamından gönderilmiştir. Söz konusu cetveller sayesinde okullardaki personel ve öğrenci hareketliliği kayıtları izlenebilmiştir.⁵⁸

2.3. Okuldaki Görevliler ve Özlük Hakları İle İlgili Gelişmeler

Genel itibariyle taşradaki rüşdiyelerde öğrenci sayısına bağlı olarak muallim-i evvel, muallim-i sâni, muallim-i sâlis, yazı muallimi, mubassır ve bevâb gibi görevliler

⁵² BOA., MF. MKT., 35/19, 18 Ra 1293 (13 Nisan 1876).

⁵³ BOA., MF. MKT., 147/11, 14 Ra 1322 (27 Mayıs 1906).

⁵⁴ BOA., MF. MKT., 440/43, 15 Za 1316 (27 Mart 1899).

⁵⁵ BOA., MF. İBT., 426/14, 24 Ca 1331 (2 Mayıs 1913).

⁵⁶ BOA., MF. İBT., 367/87, 25 Ra 1330 (13 Nisan 1912).

⁵⁷ BOA., MF. İBT., 267/69, 25 Ra 1328 (6 Nisan 1910).

⁵⁸ BOA., MF. İBT., 52/65, 6 Z 1313 (18 Mayıs 1896); BOA., MF. İBT., 177/86, 17 R 1324 (10 Haziran 1906).

görevlendirilmiştir. 1880 yılından itibaren taşra rüşdiyeleri, İstanbul'dan uzaklığına göre üç şekilde tasnif edilmiştir. Tasnife göre ikinci ve üçüncü sınıf rüşdiyeler muallim-i sâni, birinci derecede olanlar ise muallim-i evvelin idaresine bırakılmıştır.⁵⁹ Genel itibariyle vilayet ve sancak merkezlerindeki rüşdiyeler birinci, kaza ve nahiye merkezlerindeki de ikinci ve üçüncü derece olarak şekillenmiştir. Bu çerçevede Malatya Erkek Rüşdiyesi de birinci sınıfta değerlendirilmiştir ve muallim-i evvel idaresine verilmiştir. Zira rüşdiyelerde ayrı bir müdürlük kadrosu tahsis edilmemiştir. Onun görevini de muallim-i evvel icra etmiştir. Malatya Erkek Rüşdiyesi açılır açılmaz ihtiyaç duyulan öğretmenler ve bevvâb görevlendirilmiştir. Okula ilk olarak atama şartlarının daha kolay olması ve yerelden tayini yapılabilmesi dolayısıyla muallim-i sâni görevlendirilmiştir. Muallim-i sâni olarak Hacı Hasan Efendi 13 Nisan 1870 tarihinde yerelden görevlendirilmiş fakat asaleti tasdik edilmediğinden kendisine maaş ödenememiştir.⁶⁰ Muallim-i evvel düzeyinde ilk tayin ise Kudüs Rüşdiyesi Muallim-i Evveli Ebubekir Yünni Efendi'nin Malatya'ya tayin isteği ile gerçekleşmiştir. 1872 yılının Haziran ayında gerçekleşen tayin, adı geçen öğretmenin eski görev yerinden ayrılması ve yeni görev yerine gelmesini müteakip 1 Ağustos 1872 tarihinde Malatya'daki görevine başlamasıyla neticelenmiştir.⁶¹ Bu tayin, okula merkezi idarenin onayı ile gerçekleşmiş ilk resmi atamadır. Bundan dolayı muallim-i evvelin tayini ile okulun resmi bir idareye de kavuştuğu ifade edilebilir. Adı geçen kişi okulun kurucu müdürü olarak da görülebilir. Zira okulun kurumsallaşması ve bundan sonra alınacak bütün görevlilerin tayin sürecinde Ebubekir Yünni Efendi kilit rol oynamıştır. Akabinde 17 Eylül 1872 tarihinde öğrenci sayısının 80'in üzerinde olduğu ve sadece muallim-i evvel ile bu işin yürütülemeyeceği beyanıyla muallim-i sâniye olan ihtiyaç ifade edilmiştir.⁶² Okulda bir süredir zaten görev yapan Hacı Hasan Efendi'nin hem biriken maaşlarının ödenmesi hem de asaletinin tasdiki için Şurâ-yı Devlet'e ulaşan talep, olumlu karşılanmış ve 18 Kasım 1872 tarihinde yazılan onay yazısı ile Muallim-i Sâni Hacı Hasan Efendi'nin memuriyeti tasdik ve aylık 330 kuruş maaş ile işe devamına karar verilmiştir.⁶³ Yıllar içerisinde okuldaki öğrenci sayısının artışına paralel olarak öğretim kadrosu da zenginleşmiştir. Buna göre 1870 ile 1899 yılları arasında okuldaki görevliler ile ilgili şöyle bir tablo ortaya çıkmıştır:⁶⁴

Tablo 6. 1870-1899 Yılları Arasında Malatya Erkek Rüşdiyesi 'ndeki Görevliler

⁵⁹ Nurdoğan, *Osmanlı Modernleşme Sürecinde İlköğretim (1869-1922)*, 566.

⁶⁰ BOA., MF. MKT., 5/31, 14 B 1289 (17 Eylül 1872).

⁶¹ BOA., MF. MKT., 1/85, 09 R 1289 (16 Haziran 1872); BOA., MF. MKT., 99/141, 08 Za 1305 (17 Temmuz 1888).

⁶² BOA., MF. MKT., 5/31, 14 B 1289 (17 Eylül 1872).

⁶³ BOA., MF. İBT., 2/56, 27 L 1289 (28 Aralık 1872); BOA., MF. MKT., 7/75, 17 N 1289 (18 Kasım 1872); BOA., ŞD., 205/74, 22 Za 1289 (21 Ocak 1873); BOA., İ. ŞD. (*İrade Şurâ-yı Devlet*), 26/1168, 25 Za 1289 (21 Ocak 1873).

⁶⁴ Tablo için kullanılan kaynaklar şunlardır: BOA. MF. İBT. 48/114, 26 B 1313 (12 Ocak 1896); SDA, 1290/1873-1874, 212; 1291/1874-1875, 218; 1292/1875-1876, 158; 1293/1876-1877, 161; 1294/1877-1878, 537; 1299/1881-1882, 275; 1300/1882-1883, 211; 1301/1883-1884, 392; 1302/1884-1885, 414; 1303/1885-1886, 337; 1304/1886-1887, 323; 1305/1887-1888, 249; SVD, 1289/1872-1873, 130; 1290/1873-1874, 120; 1291/1874-1875, 121; 1292/1875-1876, 127; 1293/1876-1877, 143; 1294/1877-1878, 137; 1295/1878-1879, 90; SVM, 1301/1883-1884, 94-95; 1302/1884-1885, 94-95; 1305/1887-1888, 58; 1307/1889-1890, 59; 1308/1890-1891, 63; 1310/1892-1893, 116; 1312/1294-1295, 170; SNMU (*Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umumiye*), 1316/1898-1899, 1170; 1317/1899-1900, 1370-1371; 1318/1900-1901, 1542-1543.

Yıl	Muallim-i Evvel	Muallim-i Sâni	Muallim-i Sâlis	Yazı (Rika) Muallimi	Fransızca Muallimi	Bevvâb
1870-71	-	Hacı Hasan Efendi	-	-	-	ib
1871-72	-	Hacı Hasan Efendi	-	-	-	ib
1872-73	Ebubekir Yümni Efendi	Hacı Hasan Efendi	-	-	-	ib
1873-74	Ebubekir Yümni Efendi	Hacı Hasan Efendi	-	-	-	ib
1874-75	Ebubekir Yümni Efendi	Hacı Hasan Efendi	-	-	-	ib
1875-76	Ebubekir Yümni Efendi	Hacı Hasan Efendi	-	-	-	ib
1876-77	Ebubekir Yümni Efendi	Hacı Hasan Efendi	-	-	-	Hacı Hasan Efendi
1877-78	Ebubekir Yümni Efendi	Hacı Hasan Efendi	-	-	-	Hacı Hasan Efendi
1878-79	Ebubekir Yümni Efendi	Hacı Hasan Efendi	-	-	-	Abdullah Ağa ⁶⁵
1879-80	Ebubekir Yümni Efendi	Hacı Hasan Efendi	-	-	-	Abdullah Ağa
1880-81	Ebubekir Yümni Efendi	Hacı Hasan Efendi	-	-	-	Abdullah Ağa
1881-82	Ebubekir Yümni Efendi	Hacı Hasan Efendi	-	Mustafa Avni Efendi	-	Abdullah Ağa
1882-83	Ebubekir Yümni Efendi	Hacı Hasan Efendi	-	Mustafa Avni Efendi	-	Abdullah Ağa
1883-84	Ebubekir Yümni Efendi-Osman Azmi Efendi	Hacı Hasan Efendi	-	Mustafa Avni Efendi	-	Abdullah Ağa
1884-85	Osman Azmi Efendi	Hacı Hasan Efendi-Mehmed Efendi	-	Mustafa Avni Efendi	-	Abdullah Ağa
1885-86	Osman Azmi Efendi	Mehmed Efendi-Hacı Ahmed Efendi	-	Mustafa Avni Efendi	-	Abdullah Ağa
1886-87	Osman Azmi Efendi	Hacı Ahmed Efendi-Mahmud	-	Mustafa Avni Efendi	-	Hacı Abdullah Efendi

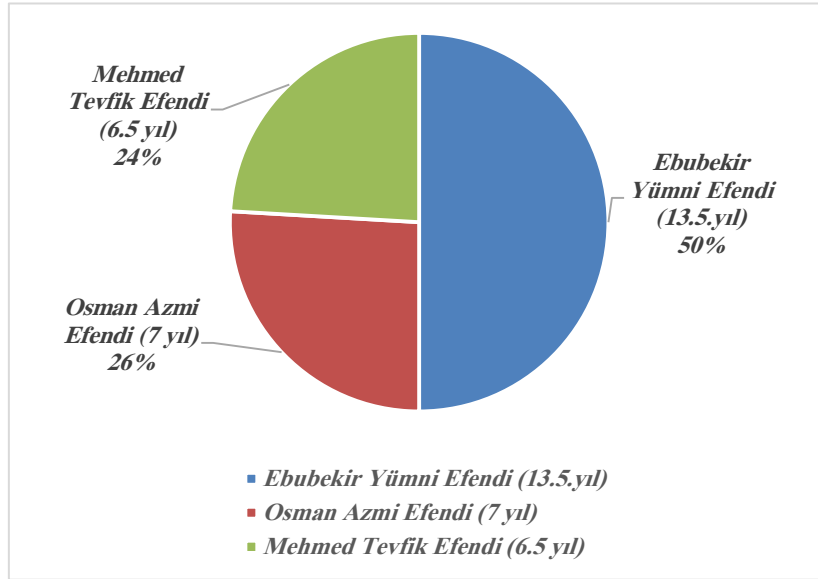
⁶⁵ BOA., MF. MKT., 93/15, 10 Ca 1304 (4 Şubat 1887).

		Nedim Efendi				
1887-88	Osman Azmi Efendi	Mahmud Nedim Efendi	-	Mustafa Avni Efendi	-	Hacı Abdullah Efendi
1888-89	Osman Azmi Efendi	Mahmud Nedim Efendi	-	Mustafa Avni Efendi	-	Hacı Abdullah Efendi
1889-90	Osman Azmi Efendi	Mahmud Nedim Efendi	-	Abdulkadir Efendi	-	Hacı Abdullah Efendi
1890-91	Osman Azmi Efendi- Ebubekir Yümni Efendi	Mahmud Nedim Efendi	-	Abdulkadir Efendi	-	Hacı Abdullah Efendi
1891-92	Ebubekir Yümni Efendi	Mahmud Nedim Efendi	-	Abdulkadir Efendi	-	Hacı Abdullah Efendi
1892-93	Ebubekir Yümni Efendi- Mehmed Tevfik Efendi	Mahmud Nedim Efendi	-	Abdulkadir Efendi	-	Hacı Abdullah Efendi
1893-94	Mehmed Tevfik Efendi	Mahmud Nedim Efendi	-	Mehmed Tevfik Efendi	-	Hacı Abdullah Efendi
1894-95	Mehmed Tevfik Efendi	Mahmud Nedim Efendi	-	Mehmed Tevfik Efendi	Simon Efendi	Hacı Abdullah Efendi
1895-96	Mehmed Tevfik Efendi	Mahmud Nedim Efendi	-	Mehmed Tevfik Efendi	Simon Efendi	Hacı Abdullah Efendi
1896-97	Mehmed Tevfik Efendi	Mahmud Nedim Efendi	Reşid Efendi	Mehmed Tevfik Efendi	Tevfik Efendi (vek) İsmail Efendi (Asalet)	ib
1897-98	Mehmed Tevfik Efendi	Mahmud Nedim Efendi	Reşid Efendi	Mehmed Tevfik Efendi	İsmail Efendi	ib
1898-99	Mehmed Tevfik Efendi	Mahmud Nedim Efendi	Reşid Efendi	Mehmed Tevfik Efendi	İsmail Efendi- Simon Efendi	ib

İb: İsmi belirtilmemiş

Tablo 6'da ilk olarak kesintiye uğramadan devam eden muallim-i evvel ve sâni'lerin görev süresi dikkati çekmektedir. Okuldaki en kıdemli ve aynı zamanda en yüksek gelire sahip olan muallim-i evvellerin okulda geçirdikleri sürenin oldukça uzun olduğu görülmektedir. Okulda geçirdikleri süreler ile ilgili grafik şöyle gösterilebilir:

Grafik 1. Muallim-i Evvellerin Okuldaki Görev Süreleri (Yaklaşık)

Grafik 1'deki süreler yaklaşık değerlerdir. Grafikten de anlaşıldığı üzere okulda toplamda üç kişi görev yapmıştır. En uzun süre görev yapan ve aynı zamanda okulun ilk muallim-i evveli olan kişi Ebubekir Yümni Efendi'dir. Ebubekir Yümni Efendi, okulun faaliyette bulunduğu 29 yıllık periyotta iki defada toplam 13.5 yıl gibi uzun bir süre görev yapmıştır. Akabinde 27 Mart 1884 tarihinde Eğin Erkek Rüşdiyesi'ne kendi isteğiyle geçmiştir. Yerine ise Osman Azmi Efendi tayin edilmiştir.⁶⁶ Osman Azmi Efendi, burada yaklaşık 7 yıl görev yaptıktan sonra kendinden önceki Muallim-i Evvel Ebubekir Yümni Efendi ile becayiş suretiyle yer değişikliği yapmıştır. Böylece kendisi Eğin Erkek Rüşdiyesi'ne, Ebubekir Yümni Efendi ise Malatya Erkek Rüşdiyesi'ne ikinci kez tayin olmuştur.⁶⁷ Ebubekir Yümni Efendi kısa bir süre sonra, 16 Aralık 1892 tarihinde görevine devam ederken vefat etmiştir. Yerine Muallim-i Evvel Mehmed Tevfik Efendi tayin edilmiştir.⁶⁸ Ebubekir Yümni Efendi, okulun yapım ve diğer masraflarına karşılık yapılmış olan 16 dükkânın muhasebesini de 1875-1883 yılları arasında 8 yıl yürütmüştür.⁶⁹ 20 Şubat 1893 tarihinde resmi olarak göreve başlayan Mehmed Tevfik Efendi, okulun idâdiye dönüştüğü 1899 tarihine kadar okulun hem idarî kısmını hem de muallim-i evvelik işini yürütmüştür.⁷⁰ Okuldaki görevine ek olarak gerektiğinde teftişe de çıkmıştır. 1898-1899 öğretim yılında Malatya merkez, Akçadağ kazası ve Erguvan nahiyelerindeki okulları teftiş etmiştir.⁷¹ İdâdî açıldıktan sonra da burada Arapça, Türkçe ve Tarih derslerine girmeye devam etmiştir.⁷²

Okulda muallim-i evvelden sonra en yetkili olan kişi ve aynı zamanda muallim-i evvel olmadığında yerine de vekâlet eden kişi olan muallim-i sânilik görevinde de neredeyse

⁶⁶ BOA., ŞD., 927/8, 09 B 1311 (16 Ocak 1894); BOA., MF. İBT., 54/91, 2 R 1314 (10 Eylül 1896).

⁶⁷ BOA., MF. MKT., 127/68, 20 Ş 1308 (31 Mart 1891).

⁶⁸ BOA., MF. MKT., 164/81, 29 Ş 1310 (18 Mart 1893); BOA., MF. İBT., 36/77, 05 Za 1311 (10 Mayıs 1894).

⁶⁹ BOA., MF. MKT., 99/141, 8 Za 1305 (17 Temmuz 1888).

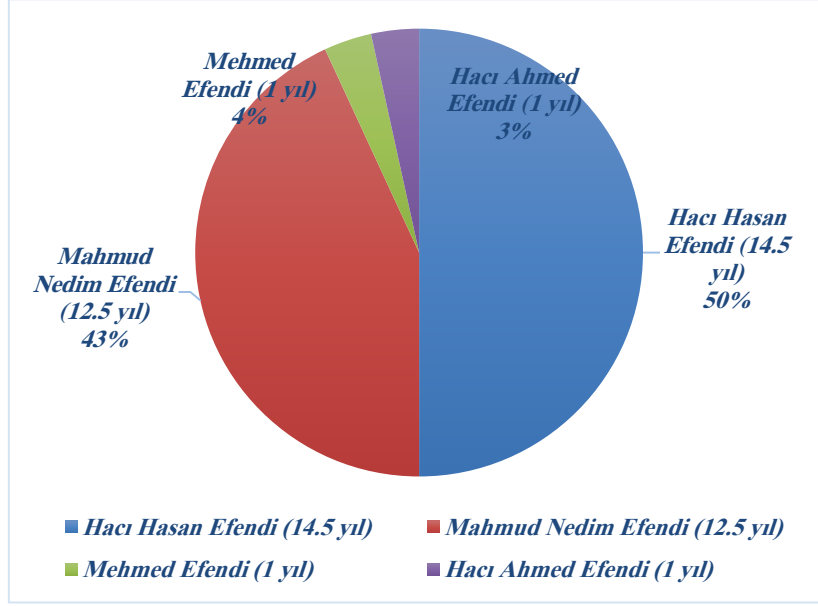
⁷⁰ BOA., MF. İBT., 54/91, 2 R 1314 (10 Eylül 1896).

⁷¹ BOA., MF. MKT., 693/51, 3 M 1321 (1 Nisan 1903).

⁷² BOA., MF. MKT., 522/47, 2 Ca 1318 (28 Ağustos 1900).

okulun açılmasından sonuna kadar kesintisiz görev yapanlar olmuştur. Bu görevde hizmet verenler hizmet süresine göre aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

Grafik 2. Muallim-i Sânileri Okuldaki Görev Süreleri (Yaklaşık)

Okulun açılmasını müteakip öğrenci mevcudunun 50'nin üzerine çıkmasıyla birlikte muallim-i sâni arayışı da başlamıştır. Muallim-i sânilerin yerelden tayin edilmesi öğretmen bulunmasını kolaylaştırmıştır. Bu konuda ilk olarak medrese mezunu Hacı Hasan Efendi'nin göreve hemen başlatılması ve İstanbul'dan maaşının karşılanması ile asaletinin onayı süreci yukarıda ifade edilmişti. Nihayetinde asaletinin tasdiki ve maaş sorununun giderilmesini müteakip okulda yaklaşık 14.5 yıllık bir görev süresi ile en uzun görev yapan kişi olmuştur. Asaletinin tasdikinden önceki süre de buna dâhil edildiğinde toplamda Hacı Hasan Efendi, Malatya Erkek Rüşdiyesi 'nde 13 Nisan 1870 tarihinde başladığı görevini 14 yıl 7 ay 15 gün sürdürdükten sonra 27 Kasım 1884 tarihinde vefat etmiştir.⁷³ Hacı Hasan Efendi, okuldaki görevine ek olarak ayrıca okula gelir için yapılmış 16 dükkânın muhasebesini de 1870-1875 yılları arasında 5 yıl boyunca yürütmüştür.⁷⁴ Vefatını müteakip yerine Mehmed Efendi yerelden tayin edilmiş ve dosyası onay için nezarete gönderilmiştir. Onay süreci beklenirken ilginç bir gelişme olmuştur. Mehmed Efendi okuldaki görevine başlamış ve aradan yaklaşık 1 yıl geçmiştir. İstanbul'dan onay beklenirken yerine başka öğretmenin tayin edildiği haberi gelmiştir. Maârif Nezâreti, Malatya'dan görevlendirilen Mehmed Efendi yerine pek yaygın olmayan bir teamülle onun yerine, Kâhta Kazası Muallim-i Sâni Hacı Ahmed Efendi'yi tayin etmiştir. Böylece Mehmed Efendi'nin asaleti tasdik edilmeden görevine son verilmiştir.⁷⁵ Yaşanan bu gelişme, yereldeki kararın merkezdeki ehemmiyetinin ve icra gücünün ne ölçüde olduğunu da ortaya koymuştur. Yani merkezî idare, verdiği bu karar ile üst makam olduğunu bir daha ortaya koymuştur. Hacı Ahmed Efendi'nin okuldaki görev süresi uzun olmamıştır. İktidarsızlığı gerekçesiyle Hacı Ahmed Efendi'nin görevine 17 Şubat 1887 tarihinde son verilmiş ve yerine 19 Nisan 1887 tarihinde Mahmud Nedim Efendi tayin edilmiştir. Böylece yaklaşık 2 yıllık bir istikrarsızlıktan sonra uzun süre bu makamda görev yapabilecek birisi tayin

⁷³ BOA., ŞD., 871/35, 05 Ra 1303 (12 Aralık 1885).

⁷⁴ BOA., MF. MKT., 99/141, 08 Za 1305 (17 Temmuz 1888).

⁷⁵ BOA., MF. İBT., 20/68, 01 Ş 1303 (5 Mayıs 1886).

olunmuştur.⁷⁶ Mahmud Nedim Efendi, 1894 yılında Pertek Rüşdiyesi'ne tayin talebinde bulunmuş fakat bu isteği kabul görmemiştir. Bundan dolayı okulun idâdiye dönüşümüne dek yaklaşık 12.5 yıl görevini sürdürmüş ve Malatya İdâdîsi'ne Akaid ve Türkçe Öğretmeni olarak tayin edilmiştir.⁷⁷

Öğretmen sayısındaki artış, öğrenci sayısına endekslendiğinden olası öğrenci artışında yeni öğretmenlerin tayinleri gündeme gelmiştir. Buna göre öğrenci sayısı 100'ü geçen rüşdiyelere bir de muallim-i sâlis görevlendirilmesi esas alınmıştır. Bu uygulama, genel uygulamayı ifade etmekle birlikte sağlanan ödeneğin durumuna göre esnetilebilmiştir. Buna göre Malatya Erkek Rüşdiyesi 'nde öğrenci sayısının 100'ün üzerinde olması ve her sene bu sayının sürekli artış kaydetmesi hasebiyle muallim-i evvel ve sâninin yanında bir de muallim-i sâlisin tayini ve ona ödenek tahsisinin yapılması için 20 Ekim 1891 tarihinde Ma'mûretülaziz vilayetinden Maârif Nezâreti'ne talep ulaştırılmıştır. Talebe 26 Aralık 1891 tarihinde verilen cevapta okulun 4 sınıf ve 107 mevcutlu olduğunun imtihan cetvellerinden anlaşıldığı ve üçüncü öğretmene ihtiyaç olmadığı ifade edilmiştir. Böylece muallim-i sâlis görevlendirme talebi reddedilmiştir.⁷⁸ Aşağıdaki tabloda görüleceği üzere 1884-1885 öğretim yılında öğrenci sayısı 100'e ulaşmış ve okulun kapandığı tarihe kadar bu rakamın altına inmemiştir. Yani yasal olarak talepte herhangi bir usulsüzlük söz konusu değildir. Buna rağmen talebin reddedilmesinde muhtemeldir ki ekonomik kaygılar etkili olmuştur. Okul idaresinin öğretmen talebi ilerleyen yıllarda tekrar ortaya çıkmıştır. 17 Nisan 1897 tarihinde muallim-i sâlis ihtiyacı tekrar dile getirilmiş ve maaşı için bütçeye tahsisatın konması istenmiştir. Talep bir süre sonra karşılık bulmuştur. Okuldaki öğrenci sayısındaki artışa paralel olarak muallim-i sâlis olarak Antakya Rüşdiyesi Muallim-i Sâinisi Reşid Efendi'nin Malatya Erkek Rüşdiyesi 'ne 150 kuruş maaş ile tayin edilmesi uygun görülmüştür.⁷⁹ Oysa ilk dönemlerde bahsedilen unvandaki hocalara 400-450 civarında maaş ödenmesi uygun görülmüş fakat uygulamada 150 kuruştan fazla ödenememiştir.⁸⁰ Reşid Efendi'nin görevi, okulun 1899 yılında idâdiye dönüşümünden dolayı uzun sürmemiştir. Fakat Reşid Efendi'ye idâdîde Türkçe, Farsça ve Ahlak dersleri görevi verilerek öğretmenliğe burada devamına imkân sağlanmıştır.⁸¹

Okulda bir de yazı (rika) muallimi görevlendirilmiştir. Resmi kayıtlara ilk yazı muallimi olarak geçen kişi 1881-1882 öğretim yılında görev yapan Mustafa Avni Efendi'dir. Mustafa Avni Efendi'nin yaklaşık 8 yıllık hizmetinden sonra yerine Abdulkadir Efendi tayin edilmiştir. Yerelden yapılan tayinin merkezden onayı için de 26 Mart 1890 tarihinde örnek hat yazısı alınarak gönderilmiştir. Böylece tayin edildiği kadroya yeteneğinin olduğu gösterilmek istenmiştir.⁸² Abdulkadir Efendi'nin tayini onaylanmakla beraber kendisine maaş ödenmemesi bir süre sonra sorun çıkarmıştır. Maaşının diğer öğretmenler gibi merkezden karşılanması için yazılan yazılara, İstanbul'dan yerelden evkâf-ı mûnderise (gelirin harcama yeri yok olmuş vakıflar) gibi gelirlerden karşılanması tavsiyesiyle cevap bulmuştur.⁸³ Yerelde bir türlü istikrara

⁷⁶ BOA., MF. İBT., 20/119, 21 C 1304 (17 Mart 1887); BOA., MF. MKT., 192/106, 08 B 1311 (15 Ocak 1894).

⁷⁷ BOA., MF. MKT., 522/47, 2 Ca 1318 (28 Ağustos 1900).

⁷⁸ BOA., MF. MKT., 134/32, 24 Ca 1309 (26 Aralık 1891).

⁷⁹ BOA., MF. İBT., 60/16, 15 Za 1314 (17 Nisan 1897); BOA., MF. MKT., 368/43, 16 R 1315 (14 Eylül 1897).

⁸⁰ Nurdoğan, *Osmanlı Modernleşme Sürecinde İlköğretim (1869-1922)*, 280.

⁸¹ BOA., MF. MKT., 522/47, 2 Ca 1318 (28 Ağustos 1900).

⁸² BOA., MF. İBT., 24/114, 4 Ş 1307 (26 Mart 1890).

⁸³ BOA., MF. MKT., 118/4, 22 L 1307 (11 Haziran 1890).

kavuşamayan maaş meselesinden dolayı Abdulkadir Efendi bir süre sonra görevini bırakmıştır. 11 Aralık 1893 tarihinde yerine vekâleten okulun Muallim-i Evveli Tefik Efendi'ye 80 kuruş karşılığında ek görev olarak yazı muallimliği verilmiştir.⁸⁴ Böylece Abdulkadir Efendi'nin görevi kısa sürede sona ermiştir. Bu tarihten okulun dönüşümüne değin durum değişmemiştir.

Okulda 1894-1895 öğretim yılında ilk defa Fransızca dersi öğretilmeye başlanmıştır. Bunun için öğretmen arayışı içerisindeyken Simon Efendi ile karşılaşmıştır. Kendisinin talebi ve Maârif Nezâreti'nin onayı üzerine, 1895 yılının Mayıs ayında 150 kuruş maaşla Fransızca muallimi olarak göreve başlatılmıştır.⁸⁵ Simon Efendi'ye Fransızca dışında Riyaziye dersine de girmesi gerektiğine dair görev tevdi edilince, 1896-1897 öğretim yılında görevinden ayrılmıştır. Yerine bu görevi bir süre vekâleten Tefik Efendi yürütmüş ise de sonunda altından kalkamayacağını beyanla asaleten başka birisinin tayin edilmesini istemiştir. Bu isteğine cevaben Malatya Redif Taburu zabitlerinden olup Harbiye Mektebi'nden mezun olmuş olan İsmail Efendi'nin 150 kuruş maaşla Simon Efendi'nin yerine tayin edilmesine karar verilmiştir.⁸⁶ 1899 tarihinde İsmail Efendi'nin Van Askerî Rüşdiyesi'ne tayin edilmesi üzerine Simon Efendi tekrar bu göreve getirilmiştir.⁸⁷

Okulda mubassırın (bekçi) çalıştığına dair bir kayda ulaşılamamıştır. Son olarak okulun bevvâbı (hademe) olarak kayıtlara ilk geçen isim Hacı Hasan Efendi'dir. 1876-1877 öğretim yılında okulda görev yapan muallim-i sâninin de aynı isimle anılıyor olması bevvâblık görevini de aynı kişinin yapmış olabileceğini akla getirmektedir. 1878-1879 öğretim yılından itibaren ise asıl görevi bevvâblık olan Abdullah Efendi'nin görevlendirildiğini ifade etmek gerekmektedir.⁸⁸ Abdullah Efendi'nin isminin önüne 1886-1887 öğretim yılından itibaren "hacı" unvanı gelmiştir. Bu da hacca gittiğini göstermektedir. Abdullah Efendi, kayıtlardan anlaşıldığına göre en az 17 yıl bu okulda görevini sürmüştür. Okulun dönüşümüne yakın yıllarda okulda bevvâb çalıştığı kaydedilmiş lakin ismi zikrolunmadığı için Abdullah Efendi'nin görevdeki devamlılığını tespit etmek mümkün olmamıştır. Okulun dönüşümünden sonra Malatya İdâdîsi'ne devredilen kadrosunda bu sefer bir değil iki adet bevvâbın rüşdiyeden idâdîye aktarıldığı görülmektedir. Bu da okulun son yıllarında birden fazla bevvâbın görev yapma ihtimalinin yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.⁸⁹

Okula yerelden ilk atanan öğretmenler, genellikle muallim-i sâni olarak başlar ve altı yıllık bir görevden sonra İstanbul'a gidip muallim-i evvelik sınavlarına girerek başarı sağlarsa muallim-i evvelliğe terfi edebilirdi.⁹⁰ Muallim-i evvel olmanın diğer bir yolu ise Dârü'l-muallimîn mezunu olmaktı. Bu okul mezunu olanlar doğrudan muallim-i evvel olarak atanabiliyordu.⁹¹ Yazışmalardan anlaşıldığı üzere Mehmed Tefik Efendi, 13 Ağustos 1889 tarihinde Dârü'l-muallimîn'den mezun olmuştur.⁹² Dârü'l-muallimîn mezunu olan muallim-i evvelere eğitimleri süresince belli bir miktarda ücret (burs) ödenmiştir. Ödenen ücrete mukabil mezuniyetten sonra 5 yıllık bir zorunlu hizmet şart

⁸⁴ BOA., MF. MKT., 189/108, 02 C 1311 (11 Aralık 1893); BOA., MF. İBT., 34/110, 5 Ş 1311 (11 Şubat 1894).

⁸⁵ BOA., MF. MKT., 248/16, 09 Ş 1312 (5 Şubat 1895).

⁸⁶ BOA., MF. MKT., 376/49, 24 C 1315 (20 Kasım 1897).

⁸⁷ BOA., MF. MKT., 440/48, 16 Za 1316 (28 Mart 1899).

⁸⁸ BOA., MF. MKT., 93/15, 10 Ca 1304 (4 Şubat 1887).

⁸⁹ BOA., MF. MKT., 522/47, 2 Ca 1318 (28 Ağustos 1900).

⁹⁰ Bilim, *Türkiye'de Çağdaş Eğitim Tarihi (1734-1876)*, 163.

⁹¹ Tekdal, *Osmanlı Dönemi Bitlis'te Eğitim*, 122.

⁹² BOA., MF. MKT., 516/39, 24 Ra 1318 (22 Temmuz 1900).

koşulmuştur. Bu hizmet süresini tamamlamayanlar eğitim esnasında aldıkları ücretin tamamını geri ödemek ile karşı karşıya kalabilmişlerdir. Bundan dolayı genellikle 5 yıllık zorunlu hizmetin tamamlanması yolunu tercih etmişlerdir.⁹³ Malatya Erkek Rüşdiyesi'ne yapılan atamalar da bu koşullarla gerçekleşmiştir. Öğretmenler başka bir okula gitmek istiyorlarsa normal tayin talebinde bulunabilecekleri gibi becayış denilen bir yöntemle de yer değiştirebilmişlerdir. Becayışın olabilmesi için karşılıklı bir anlaşmanın olması şart koşulmuştur. Her iki taraftan birisinin rızasının olmadığı bir durumda, atama gerçekleştirilmezdi. Örneğin Elbistan Erkek Rüşdiyesi Muallim-i Evveli Ahmed Zeki Efendi, Malatya Erkek Rüşdiyesi Muallim-i Evveli Osman Azmi Efendi ile becayış suretiyle yer değişikliği başvurusunu yapmış lakin sadece tek taraflı bu isteğin olamayacağı cevabını almıştır.⁹⁴ Ahmed Zeki Efendi, Osman Azmi Efendi ile görüşmek üzere Malatya'ya gelmiş ve adı geçen kişi ile görüşmesine rağmen ikna edememiştir. Bunun üzerine hakkında bazı asılsız suçlamalarda bulunması süreci başlamıştır. Maârif Nezâreti, işin daha da kötüye gitmemesi adına Ahmet Zeki Efendi'yi uyarmıştır.⁹⁵ Süregelen zaman diliminde Ahmet Zeki Efendi'nin isteğinin gerçekleştiğine dair bir kayda rastlanmamıştır. Bu gelişme, tayin sürecinin ne kadar hassas bir şekilde koordine edildiğini de ortaya koymuştur. Öte taraftan kendi rızaları alındığı için Maârif Nezâreti, Osman Azmi Efendi'nin Eğin Erkek Rüşdiyesi Muallim-i Evveli Ebubekir Yümni Efendi ile becayış suretiyle yer değişikliğine onay vermiştir.⁹⁶

Öğretmenlerin okuldaki devamlılığı ve yer değişikliği düşüncesini etkileyen hususların başında aldıkları maaşlar gelmiştir. Gerçi 1869 tarihli Maârif-i Umûmiye Nizâmnamesi hangi öğretmene ne kadar maaş ödenebileceğine dair bazı standartları getirmiştir. Fakat dönem içinde yaşanan ekonomik sıkıntılar, uygulamada öğretmenlerin aleyhine bazı sapmaları beraberinde getirmiştir. Nizâmname hükümlerine göre muallim-i evvele 800 kuruş, muallim-i sâniye 500 kuruş, mubassıra 250 kuruş ve bevâba da 150 kuruş maaş verilecekti.⁹⁷ Bu doğrultuda, Malatya Erkek Rüşdiyesi'nde görev yapan personelin maaş durumu ile ilgili şöyle bir tablo ortaya çıkmıştır:⁹⁸

Tablo 7. Malatya Erkek Rüşdiyesi'ndeki Görevlilerin Maaş Durumları

Görevi	İsmi	Aylık Maaşı (kuruş)	Maaşı Aldığı Tarih
Muallim-i Evvel	Ebubekir Yümni Efendi	590	1872
Muallim-i Sâni	Hacı Hasan Efendi	330	1873
Muallim-i Sâlis	Reşid Efendi	150	1897
Fransızca Muallimi	Simon Efendi	150	1895

⁹³ Örnek olarak Malatya Erkek Rüşdiyesi'ne tayin talebi kabul edilmeyen Elbistan Erkek Rüşdiyesi Muallim-i Evveli Ahmed Zeki Efendi'nin istifa gibi bir yola tevessül edebilme ihtimaline karşı 5 yıllık zorunlu görev yükümlülüğü hatırlatılarak görevine devamının sağlanması istenmiştir. *BOA., MF. İBT.*, 4/34, 8 Ca 1291 (23 Haziran 1874).

⁹⁴ *BOA., MF. MKT.*, 50/45, 12 B 1294 (23 Temmuz 1877).

⁹⁵ *BOA., MF. İBT.*, 25/9, 28 Ş 1307 (19 Nisan 1890).

⁹⁶ *BOA., MF. MKT.*, 127/68, 20 Ş 1308 (31 Mart 1891).

⁹⁷ Mahmud Cevad İbnü'ş Şeyh Nâfi, *Maarif-i Umûmiye Nezâreti Tarihçe-i Teşkilât ve İcrââtı-XIX. Asır Osmanlı Maarif Tarihi* haz. Taceddin Kayaoğlu (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2001), 428.

⁹⁸ *BOA., MF. MKT.*, 6/17, 9 Ş 1289 (12 Ekim 1872); *BOA., MF. MKT.*, 446/45, 29 Za 1289 (29 Ocak 1873); *BOA., MF. MKT.*, 117/53, 13 N 1307 (8 Nisan 1890); *BOA., MF. MKT.*, 368/43, 16 R 1315 (13 Eylül 1897); *BOA., MF. İBT.*, 48/114, 26 B 1313 (12 Ocak 1896); *BOA., ŞD.*, 927/8, 09 B 1311 (16 Ocak 1894).

Yazı (Rika) Muallimi	Abdülkadir Efendi	100	1890
Bevvâb	Hacı Abdullah Efendi	64	1896

Tablo 7’den de anlaşıldığına göre nizâmnamede öğretmenler için belirlenen maaşlar taşradaki rüşdiyelerde tam anlamıyla uygulanmamıştır. Zira en yüksek maaşı alan Ebubekir Yümni Efendi’den en düşük maaş alan Hacı Abdullah Efendi’ye kadar bütün görevlilerin maaşları düşük tutulmuştur. Tabloda verilen maaşlar için öğretmenlerin değişik zaman diliminde görevlendirilmesinden dolayı farklı zaman dilimindeki kayıtlar esas alınmıştır. Kaldı ki söz konusu maaşlar yerinde de kalmamıştır. Usulen kıdem artıka maaş oranı artacağına aksi yönde azalma göstermiştir. Örneğin Ebubekir Yümni Efendi görevine 590 kuruş maaş ile başlamış, 7 yıl 7 ay 11 gün sonrasında maaşı 482 kuruşa indirilmiştir. 482 kuruş maaşını da vefat edinceye kadar almıştır.⁹⁹ Benzer şekilde Hacı Hasan Efendi görevine 330 kuruş maaş ile başlamış, 1 yıl 6 ay sonrasında maaşı 310 kuruşa indirilmiştir. 310 kuruş maaşını da 8 yıl 5 ay aldıktan sonra maaşı vefat edinceye kadar 248 kuruşa düşürülmüştür.¹⁰⁰ Öğretmenlerin maaşı zaman içinde azalırken baktıkları nüfus ise aksi yönde artmıştır. Zira yukarıda adı geçen Ebubekir Yümni Efendi’nin zaman içerisinde aile bireylerinde artış söz konusu olmuş ve aldığı maaş ile 4 kişiyi geçindirmek durumunda kalmıştır. Hacı Hasan Efendi’nin durumu bundan daha da kötüdür. Zira hem aldığı maaş daha az hem de ailesi daha kalabalıktır. Onun bakmak zorunda olduğu kişi sayısı ise 7’dir.¹⁰¹

Malatya Erkek Rüşdiyesi’ndeki görevlilere verilen maaşların diğer rüşdiyelerdeki çalışanlara oranını anlayabilmek adına, Osmanlı Devleti’nin değişik bölgelerindeki taşra rüşdiyelerinde görevli muallim-i evvellere ait maaş durumunu gösteren tablo şöyledir:¹⁰²

Tablo 8. Taşra Erkek Rüşdiyelerinde Muallim-i Evvellerin Aldığı Maaşlar

Okulun İsmi	Öğretmenin İsmi	Maaşı (kuruş)	Maaşı Aldığı Tarih	Öğrenci Mevcudu
Bitlis Rüşdiyesi	Mehmed Tevfik Efendi	600-800	1890-1899	70-150
Erzincan Rüşdiyesi	Mehmed Efendi	750	1866-1867	84-120
Yozgat Rüşdiyesi	İsa Ruhi Efendi	600	1856-1857	20
Malatya Rüşdiyesi	Ebubekir Yümni Efendi	590	1872-1873	80
Gediz Rüşdiyesi	Hacı Davud Efendi	500-600	1896-1899	30-45

⁹⁹ BOA., ŞD., 927/8, 09 B 1311 (16 Ocak 1894).

¹⁰⁰ BOA., ŞD., 871/35, 05 Ra 1303 (12 Aralık 1885).

¹⁰¹ BOA., ŞD., 927/8, 09 B 1311 (16 Ocak 1894); BOA., ŞD., 871/35, 05 Ra 1303 (12 Aralık 1885).

¹⁰² Tablo için kullanılan kaynaklar şunlardır: Danyal Tekdal, “II.Abdülhamid Dönemi Taşra Rüşdiyelerinde Öğretmen/İdareci Profiline Bir Örnek: Bitlis Erkek Rüşdiyesi Muallim-i Evveli Mehmed Tevfik Efendi (1853-1903)”, *Van Yüzüncüyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 41 (2018), 391; Ali Rıza Gönüllü, “Alanya Rüşdiye Mektebi (1861-1913)”, *ERDEM İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 73 (Aralık 2017), 78; Yurdal Demirel, “Bayburt’ta Modern Bir Eğitim Kurumu: Bayburd Rüşdiyesi”, *ERDEM İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi* 73 (Aralık 2017), 47; Hatip Yıldız, “Erzincan Sancağı’nda Açılan Erkek Rüşdiye Mektepleri ve Modern Eğitimin Gelişime Katkısı”, *Uluslararası Erzincan Tarihi Sempozyumu Bildirileri (26-28 Eylül 2019)*, 883; Biray Çakmak, “Gediz Kazası Erkek Rüşdiye Mektebi (1873-1907) ve Mehmed Emin Efendi’nin Muallim-i Sâni Tayini”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi* 14/1 (Mart 2017), 245; Hatip Yıldız-Abdullah Cengiz, “Osmanlı Modernleşme Döneminde Bozok (Yozgat) Sancağı’nda Açılan Rüşdiye Mekteplerinin Durumu”, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 9/19 (Ekim 2017), 96.

Alanya Rüşdiyesi	Abdülhafur Rüştî Efendi	500	1899-1900	52-94
Bayburt Rüşdiyesi	Osman Zeki Efendi	500	1892-1893	56-71

Tablo 8'e bakıldığında genel itibariyle öğretmenlerin birbirine yakın maaş oranlarına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Malatya Erkek Rüşdiyesi dışındaki diğer okulların öğretmenlerinin terfi durumu izlendiğinde genel itibariyle çalışma sürelerinin artmasına paralel olarak maaş oranlarının da yükseldiği tespit edilmiştir. Bu tespit, Malatya Erkek Rüşdiyesi için uygulanmamıştır. Tabloda dikkati çeken bir diğer husus ise öğrenci sayılarının alınan maaşa bir etkisinin olup olmaması durumudur. Bu konuda Bitlis ve Erzincan Rüşdiyelerinin öğrenci sayısı bakımından diğerlerine göre önde olması ve bu okullardaki muallim-i evvellerin diğerlerinden daha fazla maaş almış olması, bu konunun da dikkate alınmış olabileceğini akla getirmektedir. Fakat tablodaki en az öğrenci sayısına sahip Yozgat Rüşdiyesi öğretmenin Gediz, Alanya, Bayburt ve Malatya rüşdiyelerindeki öğretmenlerden daha fazla maaş almış olması bu çıkarımın her yer için geçerli olamayacağını göstermektedir.

Malatya sancağındaki değişik devlet kademelerinde görev yapan diğer memurlar ile eğitim alanında çalışan kişilerin aldıkları aylık maaş oranlarındaki farkı anlayabilmek amacıyla eğitim çalışanlarını diğer çalışanlar ile birlikte incelemek gerekmektedir. Bu amaçla Malatya'daki diğer kurumlarda görev yapan memurlar ile eğitim çalışanlarının maaş durumunu göstermesi açısından aşağıdaki tabloya bakılması faydalı olacaktır.¹⁰³

Tablo 9. Malatya Sancağında Eğitim ve Diğer Alanlarda Görev Yapan Memurlar ve Aylık Maaşları

Malatya Sancağındaki Diğer Görevliler		Maârif Görevlileri	
Görevi	Maaşı	Görevi	Maaşı
Malatya Mutasarrıfı	2.850	Ma'mûretülaziz Vilayeti Maârif Müdürü	2.500
Malatya Muhasebecisi	1.800	“ “ Maârif Muhasebe	800
Malatya Bidayet Mahkemesi İkinci Reisi	1.400	“ “ Maârif Kâtibi	500
Malatya Bidayet Mahkemesi Müddei Umumi Muavini	1.400	Malatya İdâdîsi Müdürü	1.190
Akçadağ Kazası Kaymakamı	1.250	Malatya İdâdîsi Muallim-i Evveli	700
Malatya Tahrirat Müdürü	1.240	Malatya İdâdîsi Muallim-i Evveli	590
Malatya Defterhane Memuru	760	Malatya İdâdîsi Muallim-i Sânisî	240
Malatya Vergi Memuru	600	Malatya İdâdîsi Muallim-i Sâlisî	220

¹⁰³ Tablo için şu kaynaklar kullanılmıştır: BOA., ŞD., 2523/1, 27 M 1305 (15 Ekim 1887); BOA., MF. MKT., 522/47, 2 Ca 1318 (28 Ağustos 1900); BOA., MF. İBT., 357/13, 28 M 1330 (28 Ocak 1912); BOA., MF. İBT., 48/114, 26 B 1313 (12 Ocak 1896).

Malatya Bidayet Mahkemesi Başkâtibi	600	Malatya İdâdîsi Hademesi	80
Malatya Meclis-i İdare Kâtibi	520	Malatya Erkek Muallim-i Evveli	Rüşdiyesi 590
Malatya Nüfus Memuru	500	Malatya Erkek Muallim-i Sânisî	Rüşdiyesi 330
Malatya İcra Memuru	500	Malatya Erkek Muallim-i Sâlisî	Rüşdiyesi 150
Malatya Vergi Kâtibi	400	Malatya Erkek Muallimi	Rüşdiyesi Yazı 100
Malatya Defterhane Kâtibi Evveli	380	Malatya Erkek Hademesi	Rüşdiyesi 64
Malatya Mahkeme Azası	360	Malatya Kız Evveli	Rüşdiyesi Muallim-i 515
Malatya Bidayet Mahkemesi Kâtibi	300	Malatya Kız Sânisî	Rüşdiyesi Muallim-i 400
Malatya Bidayet Mahkemesi Mübaşiri	160	Malatya Kız Muallimi	Rüşdiyesi Nakış 300
Malatya Deftercisi	100	Malatya Çırmıkdı Muallim-i Evveli	İbtidâisi 350
Malatya Bidayet Mahkemesi Odacısı	45	Malatya Çırmıkdı Muallim-i Sânisî	İbtidâisi 250

Tablo 9'daki veriler değişik zaman diliminden derlenmiştir. Tabloda her iki kısımda da alınan maaşlar açısından olağanüstü farklılıkların olduğu dikkati çekmektedir. Sancaktaki idarî yapıda görev yapanlar arasında ve hatta aynı unvanı taşımasına rağmen gelir konusunda ciddi farklılıkların olduğu görülmektedir. Örneğin Malatya Meclis-i İdare kâtibi aylık 520 kuruş maaş alırken aynı unvanı taşıyan Malatya Bidayet Mahkemesi kâtibi neredeyse yarısı oranında yani 300 kuruş maaş almıştır. Benzer durumlar eğitim alanında da yaşanmıştır. Örneğin bir idâdî müdürü aynı okulda görevli bir muallim-i sâlisten beş kat daha fazla maaş alabilmektedir. Aynı şekilde öğretmenler arasında da ciddi farklılıklar bulunmaktadır. Muallim-i evvel 590 kuruş maaş alırken yazı muallimi ise sadece 100 kuruş maaş alabilmektedir. Eğitimin bütün kademelerinde en iyi şartlara sahip olanlar muallim-i evvelerdir. Maârif Nezâreti ile yapılan yazışmalar takip edildiğinde söz konusu kişilerin bile geçim sıkıntısı yaşadığı görülmektedir. Malatya Erkek Rüşdiyesi 'ndeki en kıdemli ve maaş olarak en yüksek seviyede olan Mehmed Tevfik Efendi 3 Şubat 1899 tarihinde verdiği dilekçede "...maâş-ı hâzirem kesîr olan aile-i dâ'iyânemi idâreye kâfi olmadığından..." diyerek mevcut maaşı olan 472 kuruşun kendisini geçindirmeye yetmediğini açıkça ifade etmiştir. Bundan sonrasında ise okulda Simon Efendi'ye Riyaziye ve Fransızca derslerine karşılık verilen 150 kuruşun kendisine verilmesini talep etmiştir. Verilecek olan ücrete mukabil bu derslere de kendisinin girebileceğini aktarmıştır. Talebi karşılık bulmuştur.¹⁰⁴ Benzer kaygılarla daha önce de yazı muallimliği için Mehmed Tevfik Efendi talepte bulunmuştur. Bu talebi de 11 Aralık 1893 tarihinde kabul edilmiş ve

¹⁰⁴ BOA., MF. MKT., 428/54, 06 Ş 1316 (20 Aralık 1898)

maaşına 80 kuruş daha eklenmiştir.¹⁰⁵ Benzer şekilde okulda görev yapmış bir başka muallim-i evvel olan Osman Azmi Efendi ise mevcut maaş ile ailesini geçindiremediğini, bundan dolayı başka bir vilayete maârif müfettişi (3.000-3.500 kuruş maaş alırdı) olarak görevlendirilmeyi talep etmiştir.¹⁰⁶ Talebi için onay verilmiş fakat maârif müfettişliği lağvedildiğinden göreve başlama gerçekleşmemiştir. Akabinde 750 kuruş maaşla Dârü'l-muallimîn-i Sıbyân'a tayin edilmiş ise de eşinin vefatı ve çocuğunun hastalığı dolayısıyla buraya da gidememiştir. Bu sefer acınacak kadar maddi zorluklar içinde olduğunu beyanla maârif müdürlüğü (1.500-2.500 kuruş maaş alırdı) talebinde bulunmuştur. Bu talebinin gerçekleştiğine dair bir kayda da rastlanmamıştır.¹⁰⁷ Okuldaki en yüksek gelire sahip olan kişi bile geçinemediğini beyanla, ek ders olarak gelirini artırmaya mecbur oluyorsa, daha alt gelire sahip görevlilerin maddi anlamda daha kötü şartlarda olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır.

İşin bir boyutu maaş oranları iken, diğer boyutu da maaşların düzenli olarak ödenmemesidir. Yani zaten asgari düzeyde tutulan maaşlar yetmezken bir de bunların düzenli olarak ödenmemesi, görev yapanların maddi anlamda ciddi sıkıntılar yaşamasına sebep olmuştur. 23 Ocak 1887 tarihinde okulun bevvâbı Abdullah Efendi'nin oğlu tarafından babasının 1878-1882 tarihleri arasında ödenmeyen hak edişlerinin toplamı olan 1.315 kuruşun ödenmesi talebinde bulunulmuştur.¹⁰⁸ İlerleyen zaman diliminde maaşlar ile ilgili yaşanan sorunlar dilekçelere konu olmaya devam etmiştir. Maaşlarının geçinmeye yetmediği gerekçesiyle okula tahsisli dükkânların gelirlerinden okulun öğretmenlerinin de istifade etmesi talepleri karşılık bulmuştur.¹⁰⁹ Lakin maaşlara yapılması düşünülen zamların ödenmesinde sıkıntılar yaşanmıştır. Malatya Erkek Rüşdiyesi muallim-i evveli, muallim-i sâni ve bevvâbı imzasıyla Maârif Nezâreti'ne hitaben 25 Aralık 1890 tarihinde yazılan dilekçede özetle 14 aydan beri maaşlarına yapılan zammın kaynağı olarak gösterilen dükkân kiralarından istifade edemedikleri ve daha önce de konu ile ilgili yaptıkları başvurulardan sonuç alamadıklarını ifade etmişlerdir. Talep edilen zam ve toplam alınacak maaş ise şöyledir:¹¹⁰

Tablo 10. Malatya Erkek Rüşdiyesi'ndeki Görevlilere Yapılan Zam ve Zamlı Maaş Miktarları

Görevi	İsmi	Maaşı (kuruş)	Maaşa Dükkân Kirasından Yapılan Zam (kuruş)	Toplam Maaş (kuruş)
Muallim-i Evvel	Mehmed Tefvik Efendi	472	160	632
Muallim-i Sâni	Mahmud Nedim Efendi	248	90	338
Bevvâb	Hacı Abdullah Efendi	64	26	90

Yukarıdaki tabloya bakıldığında, görevlilerin alması gereken zamlarıyla beraber onlara ödenecek olan maaş oranları, nizâmnamede belirlenen oranlara ulaşamamıştır. Kaldı ki zamlar da toplanan kira bedellerinin yetersizliğinden ödenememiştir.¹¹¹ Muallim-i Evvel

¹⁰⁵ BOA., MF. MKT., 189/108, 02 C 1311 (11 Aralık 1893); BOA., MF. İBT., 34/110, 5 Ş 1311 (11 Şubat 1894).

¹⁰⁶ BOA., MF. İBT., 17/136, 5 S 1302 (24 Kasım 1884).

¹⁰⁷ BOA., MF. İBT., 19/117, 19 M 1303 (7 Kasım 1885).

¹⁰⁸ BOA., MF. İBT., 20/112, 27 Ra 1304 (23 Ocak 1887).

¹⁰⁹ BOA., MF. MKT., 34/178, 15 Ra 1293 (10 Nisan 1876).

¹¹⁰ BOA., MF. MKT., 126/57, 10 B 1308 (19 Şubat 1891); BOA., MF. İBT., 48/114, 26 B 1313 (12 Ocak 1896).

¹¹¹ BOA., MF. İBT., 27/60, 24 Ş 1308 (4 Nisan 1891).

Mehmed Tefvik Efendi'nin 1898 yılında 4 aylık maaşını alamadığını beyanla talepte bulunmuş olması, en kıdemli kişinin bile maaşının düzenli ödenmesinde sıkıntıların yaşandığını göstermektedir.¹¹² Anlaşılan o ki sadece muallim-i evvel bundan şikâyetçi değildir. Zira aynı yılın Kasım ayında bu sefer okuldaki muallim-i evvel, muallim-i sâni ve bevvâb imzasıyla maaşların ödenemediğine dair dilekçe gönderilmiştir.¹¹³

Verilen örneklerden hareketle özellikle çarşı yangınlarının yaşandığı 1889 ve 1890 yılları ve depremin yaşandığı 1893 yılından sonra okula tahsis edilen dükkânların gelirlerindeki azalma dolayısıyla okuldaki maaşlar ile ilgili sorunlar artış kaydetmiştir. Anlaşılan o ki Malatya sancağında sadece rüşdiye öğretmenleri maaşlar ile ilgili sıkıntı çekmemiştir. Zira dönem içinde merkezdeki başka okul öğretmenlerinden de benzeri şikâyetler olmuştur. Merkezdeki ibtidâi okulunda görevli öğretmenlerin imzasıyla 19 Ağustos 1897 tarihinde Maârif Nezâreti'ne hitaben yazılan dilekçede özetle, muallim-i evvelin 7.5 aylık, muallim-i sâni'nin 6 aylık ve bevvâbın ise 15 aylık maaşlarının ödenmediğini ve maârife aktarılan 32 adet dükkân kiralardan artık maaşlarının ödenmediğini, durumu daha önce Ma'mûretülaziz vilayetine de bildirdiklerini ve memuriyeti bırakacak seviyeye geldiklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca içinde buldukları durumun sefalet hali olduğunu ve son seviyede olduklarını, artık dayanacak hallerinin kalmadığını aktardıktan sonra kendi maaşlarının da –diğer maârif çalışanları gibi- Ziraat Bankasına yatırılmasını yahut dükkân kiralardan düzenli bir şekilde ödenmesini istemişlerdir. Dilekçeye 5 Ekim 1897 tarihinde yazılan cevabi yazıda; adı geçen muallimlerin maaşlarının dükkân kirasından düzenli olarak ödenmesi gerektiği, zira bu kiraya karşılık istihdam edildikleri ifadesiyle Ma'mûretülaziz vilayetine de işin takibi görevi verilmiştir. Ayrıca öğretmenlerin bir daha şikâyetlerine mahal bırakılmaması ve sonuçtan nezaretin de bilgilendirilmesi istenilmiştir.¹¹⁴ Böylece Maârif Nezâreti, sorunu kaynağında çözüme kavuşturma yoluna gitmiştir.

Okul görevlilerinin maaşının Malatya sancağındaki alım gücünü tespit etmek adına, 1891-1892 yılları arasında Malatya sancağı Şer'i Mahkemesine yansıyan davalarda tespiti yapılan eşya ve gıda maddelerinin fiyatı ile ev ve dükkân gibi taşınmazların değerinin kaydedildiği aşağıdaki tabloya bakmak yararlı olacaktır.

Tablo 11. 1891-1892 Yıllarında Malatya'da Ev, Dükkân ve Diğer Eşya Fiyatları¹¹⁵

Eşyanın Adı	Miktarı/sayısı	Değeri/Fiyatı (Kuruş)
Nuriye Mahallesinde 2 katlı 13 odalı ev	1 tane	10.000
Hamidiye Mahallesinde 2 katlı 3 odalı ev	1 tane	3.000
Yeni Çarşıda dükkân	1 tane	1.300
Harez Mahallesinde hamam	1 tane	600 (yıllık kirası)
Söğütlü Camii vakıf dükkânı	1 tane	560 (yıllık kirası)
Elmacı Pazarında dükkân	1 tane	500 (yıllık kirası)
Eşek	1 tane	200
Altın Küpe	1 çift	150

¹¹² BOA., MF. MKT., 393/47, 2 S 1315 (2 Temmuz 1897).

¹¹³ BOA., MF. MKT., 428/53, 6 Ş 1316 (7 Ocak 1899).

¹¹⁴ BOA., MF. MKT., 374/17, 8 Ca 1315 (4 Kasım 1897).

¹¹⁵ Habibe Polat, 7749 Nolu Malatya Şer'iyye Sicilinin 1-93 Sayfalarının Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi (Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 144, 158, 169, 199, 206, 207, 224, 225, 229, 238, 247, 255, 256, 279, 294, 302, 312, 344.

Gerdanlık	1 adet	150
Yatak	1 kat	60-300
Çamaşır Kazanı	1 adet	150
İhram	1 adet	150
Halı	1 adet	120
Kilim	1 adet	40-100
Teşt	1 adet	75
Leğen + ibrik	1 takım	60
Sini	1 adet	50-60
Tüfenk	1 adet	50
Şamdan	1adet	40
Tencere	1 adet	40
Sandık	1 adet	30
Hamam Takımı	1 adet	30
Sahan Leğen	1 adet	15-20
Tas	1 adet	4
Bez çarşaf	1 adet	5
Dikiş ipliği	1 adet	2
Bulgur	1 kırıat	25
Pirinç	1 batman	15
Tereyağı	1 kıyye	5
Tuz	1 kıyye	1

Tablo 11'e bakıldığında okuldaki görevlilerin aldığı maaşın alım gücü açısından çok üst düzeyde olmadığı anlaşılmaktadır. Söz konusu tablodaki eşyaların bugünkü fiyatlarına bakılarak aslında bir değerlendirme yapılabilir. Konuya açıklık getirmek adına 1 kuruşun tl cinsinden değerine bakılması önemlidir. 1 kuruş 1879'da 8.12 tl ve 1900'da 9.66 tl'ye tekabül etmektedir.¹¹⁶ Buna göre 1879-1900 yılları arasında 100 kuruş maaş alan bir memur yaklaşık olarak 800-960 tl arasında bir maaş almıştır. Söz konusu hesaplama göre Malatya Erkek Rüşdiyesi'nde görevli muallim-i evvel ve muallim-i sâni dışındaki diğer görevlilerin ciddi bir geçim sıkıntısı çekmiş olabileceği düşünülebilir. Özellikle de bevvâbın aylık eline geçen gelir ile geçinebilmesi çok da mümkün görünmemektedir.

Okul görevlilerinin maaşları ve alım gücü tespit edildikten sonra emeklilik veya vefat durumunda ne gibi hakları olduğuna cevap aranacaktır. Osmanlı Devleti'nde memurların özlük hakları devletin imkânları ölçüsünde korunmaya çalışılmıştır. Memurların bir yerden başka bir yere tayinleri yahut kısa süreli görevlendirmeleri söz konusu olduğunda gidecekleri mesafe saat olarak hesaplanmış ve saat başına genellikle 5 kuruş yolluk hesaplanarak yeni göreve gittikleri yerlerde ödenmiştir.¹¹⁷ İşin bir

¹¹⁶ Tefvik Güran, *Osmanlı Mali İstatistikleri Bütçeler (1841-1918)* (Ankara: Başbakanlık Devlet İstatistik Kurumu Yayınları, tarih yok), 179.

¹¹⁷ Harcırahların hesaplanması ve ödenmesi ile ilgili örnekler için bkz. *BOA., MF. MKT., 538/31, 10 Ş 1318 (3 Aralık 1900); BOA., MF. MKT., 693/51, 3 M 1321 (1 Nisan 1903); BOA., MF. MKT., 745/17, 5 Ş 1321 (27 Ekim 1903).*

boyutunda yolculuk esnasındaki masrafların karşılanması varken öteki boyutunda yolculuk esnasında geçen sürede görevde olmamasından kaynaklı bir kesinti söz konusu olmuştur. Bu kesinti genellikle maaşın yarısının kesilmesi olarak uygulanmıştır. Bahse konu olan kesinti teamül olarak göreve başlayan her memur için büyük ölçüde uygulanmıştır. Yani sadece maârif çalışanları ile ilgili bir kesinti değildir. Bununla beraber memurların aldıkları maaşlardan başka kesintiler de yapılmıştır. Zira dönemin ruhuna uygun olarak devletin olağanüstü hallerde (deprem ve yangın gibi) koyduğu kesintiler söz konusu olduğu gibi, emeklilik kesintisi olarak da ifade edilebilecek Tekaüd (Emekli) Sandığı kesintisi gibi sürekli yapılan kesintiler de mevcuttur. Tekaüd kesintisi genellikle % 5 olarak uygulanmıştır. Bunun dışında % 1 ma'zûliyyet (işten çıkarılma) kesintisi de yapılmıştır.¹¹⁸ Maaşlardan yapılan kesintiye örneklik teşkil etmesi adına 1895 yılı Mayıs ayına mahsus okuldaki görevlilerin aldıkları maaşlar ve yapılan kesintiler ile ilgili tablo şöyledir:¹¹⁹

Tablo 12. Malatya Erkek Rüşdiyesi Görevlilerinin 1895 Mayıs Ayı Maaşından Yapılan Kesintiler

Görevi	İsmi	Maaşı Kuruş	Tekaüd Kesintisi (kuruş)	Ma'zûliyyet Kesintisi (kuruş)	Toplam Kesinti (kuruş)
Muallim-i Evvel	Mehmed Tefvik Efendi	472	23,22	4,29	28,11
Muallim-i Sâni	Mahmud Nedim Efendi	248	12,36	2,20	14,16
Yazı Muallimi	Mehmed Tefvik Efendi	80	4	0,32	4,32
Bevvâb	Hacı Abdullah Efendi	64	-	-	-

Tablo 12'den anlaşıldığı kadarıyla maaşların küsuratlı olmasından kaynaklı kuruş ve para olarak hesaplanması söz konusu olmuştur. 1 kuruşun 40 paraya eşit olduğu dikkate alınarak dönüşümler yapılmıştır. Buna göre yüzdelik olarak yapılan kesintilerin eşit olmadığı anlaşılmaktadır. Zira Mehmed Tefvik Efendi'nin muallim-i evvelik maaşından tekaüd kesintisi olarak % 4,92 lik bir kesinti yapılmışken yazı muallimliği maaşından % 5'lik bir kesinti yapılmıştır. Benzer şekilde ma'zûliyyet kesintisi olarak Mehmed Tefvik Efendi'den % 0,91'lik kesinti yapılırken Mahmud Nedim Efendi'den % 0,89'lük bir kesinti ve Mehmed Tefvik Efendi'nin yazı muallimliği maaşından ise % 0,4'lük bir kesinti yapılmıştır. Bevvâb Abdullah Efendi'den ise herhangi bir kesinti yapılmamıştır. Yapılan kesintilere bakıldığında oranların birbirine çok yakın olduğu fakat eşit olmadığı anlaşılmaktadır. Buna rağmen yapılan kesintilerin geleceğe dair bir birikim olduğu ifade edilebilir. Görevde olan kişilerin ani vefatı ya da emeklilik gibi durumları ortaya çıktığında, geride kalan ailelerinin kendi geçimlerini sağlayabilmeleri için çalışırken yapılan kesintiler dikkate alınmıştır. Bununla birlikte, aile bireylerinin sayısı da ödenecek miktarı etkilemiştir. Bu durumu örnekleyebilecek iki gelişme olmuştur. İlki emekliliği gelmeden 248 kuruş maaş ile görevine devam ederken vefat eden okulun Muallim-i Sâni'si Hacı Hasan Efendi ile ilgilidir. Hacı Hasan Efendi'nin 13 Nisan 1870-27 Kasım 1884 yılları arasında toplamda 14 yıl 7 ay 15 günlük hizmetine binaen ailesine (eşi ve 5 çocuğu için) aylık 180 kuruş maaş bağlandığını ifade etmek

¹¹⁸ Malatya Erkek Rüşdiyesi Muallim-i Evveli olarak tayin edilen Tefvik Efendi ve Fransızca Muallimi olarak tayin edilen Simon Efendi'nin tayin yazılarında yapılması gereken kesintiler açıkça belirtilmiştir. *BOA., MF. MKT.*, 248/16, 9 Ş 1312 (4 Şubat 1895); *BOA., MF. MKT.*, 189/108, 2 C 1311 (11 Aralık 1893).

¹¹⁹ *BOA., MF. İBT.*, 48/114, 26 B 1313 (12 Ocak 1896).

gerekir. Burada dikkati çeken bir husus da erkek çocuklarına 20 yaşına kadar, kızları ve eşine ise evlilik yapınca kadar kişi başı 30 kuruşun ödenmeye devam edileceği ile ilgili düşünülen nottur.¹²⁰ Diğer ise 482 kuruş maaş ile görevine devam ederken vefat eden Ebubekir Yümni Efendi ile ilgilidir. Malatya Erkek Rüşdiyesi'nde 13 yıl 2 ay 14 gün görev yapmıştır. Diğer yerlerdeki görev süresi ile birlikte toplamda 28 yıl 7 aylık bir hizmeti olmuştur. Eşine aylık 42 ve 2 çocuğu için kişi başı 41 kuruş olmak üzere aylık toplam 123 kuruşluk bir maaşın bağlanmasına karar verilmiştir.¹²¹ Verilen örneklerde dikkat çeken hususlardan birisi görev süresi olarak Ebubekir Yümni Efendi 28 yıl görev yapmış Hacı Hasan Efendi ise 14 yıl görev yapmıştır. Buna rağmen ailelerine bağlanan maaş birbirinden farklılık arz etmiştir. Hatta hizmeti fazla olanın ailesine daha az maaş bağlanmıştır. Burada zannımızca çocuk sayısı dikkate alınmıştır. Anne ile birlikte 6 kişilik bir aileye 180 kuruş tahsis edilmişken, anne ile birlikte 3 kişilik bir aileye ise 124 kuruşluk bir maaş bağlanması bireysel bazdaki ihtiyaçların farklılık arz etmesinden kaynaklanıyor olmalıdır.

Okuldaki görevlilerin mesleki kıdemlerinin artışı veya okul ile ilgili başarılı çalışmaları gerekçesiyle ödüllendirildikleri de olmuştur. Bu konuda diğer memurlar için geçerli olan yasal prosedür öğretmenler için de uygulanmıştır. Bu doğrultuda Ebubekir Yümni Efendi'ye 5 yıldan fazla okuldaki görevini güzellekle ifa etmesi münasebetiyle "Taşra Ruûsu" verilmiştir. Kısa bir süre sonra da buna ek olarak yine görevindeki başarısından dolayı kendisine "Edirne Müderrisliği Ruûsu" da tevcih edilmiştir.¹²² Benzer şekilde Osman Azmi Efendi'ye de 5 yıldan fazla okuldaki görevini başarı ile yürütmesi münasebetiyle "Ruûs-u Hümâyûn" verilmiştir.¹²³

2.4.Öğrenci Sayısı ve Okula Devam Durumu

Okulun eğitim kadrosu ve diğer görevlilerle ilgili temel bilgiler aktarıldıktan sonra öğrenciler ile ilgili detaylara değinilecektir. Bu kapsamda okuldaki öğrenci sayısının zaman içindeki dağılımı grafik 3'tedir.¹²⁴

Grafik 3. 1871-1899 Arasında Okuldaki Öğrenci Dağılımı

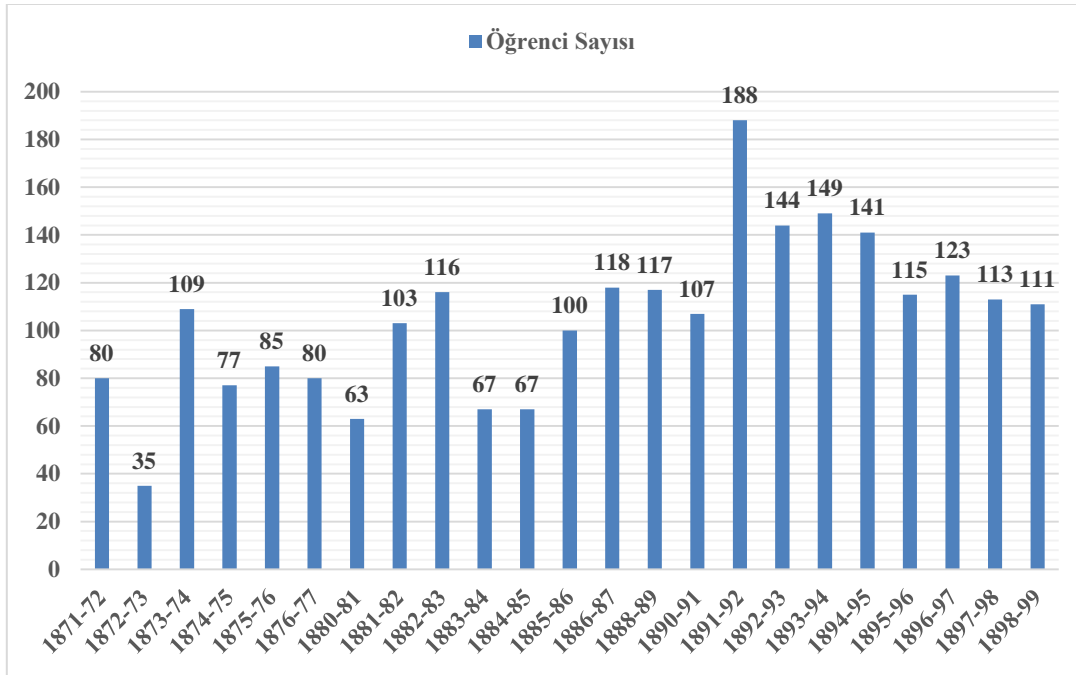
¹²⁰ BOA., ŞD., 871/35, 05 Ra 1303 (12 Aralık 1885).

¹²¹ BOA., ŞD., 927/8, 09 B 1311 (16 Ocak 1894).

¹²² BOA., MF. MKT., 64/6, 07 Ş 1296 (27 Temmuz 1879); BOA., MF. İBT., 13/138, 10 M 1297 (24 Aralık 1879).

¹²³ BOA., MF. MKT., 115/146, 29 C 1307 (20 Şubat 1890).

¹²⁴ Grafikteki veriler için kullanılan kaynaklar şunlardır: BOA. MF. İBT. 37/39, 10 Z 1311 (14 Haziran 1894); BOA. MF. İBT. 40/40, 1 R 1312 (2 Ekim 1894); BOA. MF. İBT. 41/19, 21 C 1312 (20 Aralık 1894); BOA. MF. İBT. 44/30, 6 L 1312 (2 Nisan 1895); BOA. MF. İBT. 45/55, 29 Z 1312 (23 Haziran 1895); BOA. MF. İBT. 20/19, 06 Ra 1303 (12 Ocak 1886); BOA. MF. MKT. 5/31, 14 B 1289 (17 Eylül 1872); BOA. MF. MKT. 134/32, 24 Ca 1309 (26 Aralık 1891); SDA, 1290/1873-1874, 212; 1291/1874-1875, 218; 1292/1875-1876, 158; 1293/1876-1877, 161; 1294/1877-1878, 537; 1299/1881-1882, 275; 1300/1882-1883, 211; 1301/1883-1884, 392; 1302/1884-1885, 414; 1303/1885-1886, 337; 1304/1886-1887, 323; 1305/1887-1888, 249; SVD, 1292/1875-1876, 127; 1293/1876-1877, 143; 1294/1877-1878, 137; SVM, 1301/1883-1884, 94-95; 1302/1884-1885, 94-95; 1305/1887-1888, 58; 1307/1889-1890, 59; 1308/1890-1891, 63; 1310/1892-1893, 116; 1312/1294-1295, 170; SNMU, 1316/1898-1899, 1170; 1317/1899-1900, 1370-1371; 1318/1900-1901, 1542-1543; Alkan, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Modernleşme Sürecinde Eğitim İstatistikleri (1839-1924)*, 31, 45.

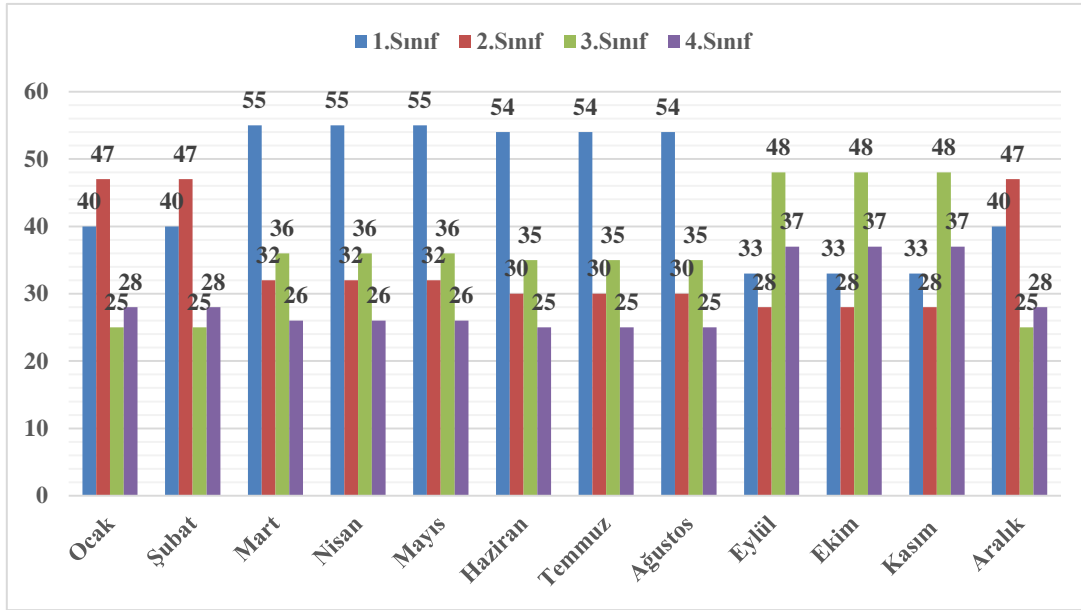

Grafik 3'te her ne kadar yıllık bazda öğrenci mevcudu paylaşılmış ise de dönem içindeki resmi kaynakların aynı yıl için bile farklı rakamlar paylaştığı tespit edilmiştir. Örnek olarak Osmanlı Devlet Salnamelerinde 1882-1883 öğretim yılı için öğrenci mevcudu 116 ve 1886-1887 için de 100 olarak kaydedilmişken Ma'mûretülaziz Vilayet Salnamelerinde 1882-1883 yılı için 67 ve 1886-1887 yılı için ise 115 öğrenci mevcudu paylaşılmıştır. Bu konuda üçüncü başka kaynak temin edilmiş ise ona da müracaat edilerek teyit etme yoluna gidilmiştir. Yoksa bir önceki ve sonraki yılların öğrenci mevcuduna bakılarak en yakın olanı tercih edilmiştir. Tabloda okulun resmi olarak eğitim öğretime başlamasını müteakip ciddi bir öğrenci sayısına ulaştığı görülmektedir. Bu tablo, halkın okula sahip çıktığı ve geleneksel eğitimden ziyade modern eğitim kurumlarına ciddi anlamda teveccüh gösterdiğini de ortaya koymaktadır. Zira dönem içerisinde sıbyân/ibtidâi okullarını bitiren çocuklar bir yol ayırımına gelmektedirler. Ya medreseye gidecekler ya da rüşdiye okullarına devam edeceklerdir. Okulun açıldığı yıldan itibaren önemli öğrenci mevcuduna ulaşmış olması, tercihin bu yönde olduğunu düşündürmektedir. Bununla birlikte özellikle 1885-1886 öğretim yılında ulaşılan 100 öğrenci mevcudu, okul dönüşüncüye kadar bir daha düşmemiştir. Bu minvalde özellikle 1891-1892 öğretim yılında zirveye ulaşılarak öğrenci mevcudu 188'e ulaşmıştır. Okulun 4 sınıflı olduğu dikkate alındığında mevcut öğrenci sayısının kapasitenin oldukça üstünde olduğu anlaşılacaktır. Öğrenci sayısındaki artışı tetikleyen ve gözardı edilemeyecek olan bir diğer husus da hiç şüphesiz rüşdiyeyi bitiren çocukların memuriyete geçiş için yeterli görülmesi uygulamasıdır. Yani ailelerin rüşdiyeyi tercih etmesinde bu hususun da ciddi etkisi olduğu düşünülebilir. Zira dönem içerisinde memurların sicil raporları üzerinden yapılan çalışmalar incelendiğinde memurların önemli bir kısmının rüşdiye mezunu olduğu görülecektir. Örneğin Bitlis doğumlu 153 memurdan 48'inin son okuduğu okul rüşdiye olmuştur.¹²⁵ Malatya doğumlu memurların sicilleri incelendiğinde 137 memurdan 43'ünün son okuduğu okulun rüşdiye olduğu ve

¹²⁵ Danyal Tekdal, *Osmanlı Taşrasında Memur Olmak (Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Bitlis Doğumlu Memurlar)*, (Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2019), 21.

bunlardan 37'sinin de Malatya Erkek Rüşdiyesi mezunu olduğu tespit edilmiştir.¹²⁶ Bununla birlikte yıl içindeki öğrenci sayısında da dönemsel olarak değişikliklerin olduğu görülmektedir. Bunu örneklendirmesi açısından 1894 yılına ait aşağıdaki grafik oluşturulmuştur.¹²⁷

Grafik 4. 1894 Yılı Ay Bazında Okuldaki Öğrenci Dağılımı

Grafik 4'ten de anlaşıldığı üzere, sınıf mevcutları arasında ciddi bir farklılık göze çarpmaktadır. Ayrıca ay ve sınıf bazında mevcut öğrenci sayısında yıl boyunca değişiklik olmuştur. Mevsimsel değişimlerin etkisinin bütün sınıflar düzeyinde olup olmadığı tam olarak anlaşılamamıştır. Buna rağmen 1.sınıfların sayısının İlkbahar ve Yaz aylarında zirveye ulaştığı da ifade edilebilir. Rüşdiyelerde sınıf geçmeyi belirleyen genel imtihanlar, oluşturulan heyetlerin huzurunda 15 Temmuz-1 Ağustos arasında yapılırdı. Bu imtihanlarda başarılı görülenler bir üst sınıfa geçmeye hak kazanırdı. Böylece sınıfların mevcutlarında yeni bir dağılım söz konusu olmuştur. 1-22 Ağustos arasında ise okul tatil edilerek 23 Ağustos'ta eğitim öğretim tekrar başlatılırdı.¹²⁸ Ağustos ayından Eylül ayına geçişte öğrencilerin sınıf düzeyindeki dağılımlarında meydana gelen değişikliğin asıl sebebinin de ders yılı sonunda yapılan bu imtihanlar oluşturmuştur. Üç ayda bir okul tarafından düzenlenip gönderilen hülasa kayıt cetvellerindeki bazı detaylar öğrenci sayısındaki dalgalanmaları kısmen açıklamaktadır. Bu doğrultuda 1895 yılı Mart, Nisan ve Mayıs aylarına ait sınıf ve öğrenci mevcudu aşağıdaki gibidir.¹²⁹

Tablo 13. 1895 Yılı Mart, Nisan ve Mayıs Ayları Öğrenci Mevcudu

Sınıf	Mart	Nisan	Mayıs
1.Sınıf	40	42	45
2.Sınıf	47	47	46

¹²⁶ Tekdal, *Osmanlı Taşrasında Memur Olmak (Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Bitlis Doğumlu Memurlar)*, 100.

¹²⁷ BOA., MF. İBT., 37/39, 10 Z 1311 (14 Haziran 1894); BOA., MF. İBT., 40/40, 1 R 1312 (2 Ekim 1894); BOA., MF. İBT., 41/19, 21 C 1312 (20 Aralık 1894); BOA., MF. İBT., 44/30, 6 L 1312 (2 Nisan 1895).

¹²⁸ Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi (M.Ö.1000-M.S.2015)*, 136.

¹²⁹ BOA., MF. İBT., 45/55, 29 Z 1312 (23 Haziran 1895).

3.Sınıf	25	25	24
4.Sınıf	28	27	26
Toplam	140	141	141

Tablo 13'e göre öğrenci sayısındaki değişimin sebebi okulu terk eden ve yeni kaydedilen öğrencilerin varlığıdır. Zira Mart ayında 1 öğrenci okulu terk ederken 2 öğrenci okula yeni kayıt olmuştur. Benzer şekilde Nisan ayında da 3 öğrenci okulu terk ederken 3 kişi de okula yeni kaydedilmiştir. Öğrencilerin okula devamı konusunda her sınıf düzeyinde hareketliliğin olduğu anlaşılmaktadır. Bu da eğitim öğretim süresince yeni öğrenci kaydı ile ilgili bir sınırlamanın olmadığını ortaya koymaktadır. Okulun sene sonunda yaptığı sınavlar neticesinde başarılı olan öğrencilere şهادetname verilerek mezun edildikleri kaydedilmiştir. Bu minvalde 1894-1895 öğretim yılında 22 öğrenci mezun edilmiştir. Aynı yıl için 22 mezuna karşılık 35 yeni kayıt alınmıştır.¹³⁰ Bu örnekten yola çıkılarak yıldan yıla öğrenci sayısının neden artış kaydettiği de anlaşılacaktır.

SONUÇ

Malatya Erkek Rüşdiyesi'nin sancakta meskûn ahali tarafından finanse edilen gelir kaynakları ile kendi binasında eğitim öğretime başlaması, önemli bir avantaj olmuştur. Bu avantaj ile birlikte genel olarak Osmanlı taşrasındaki diğer rüşdiyelerdeki iş ve işlemler yürütülmüştür. Okulun öğretmen ve öğrenci bulma sorunu neredeyse hiç olmamıştır. Öğrenci sayısının, bağlı bulunduğu vilayet merkezindeki rüşdiyelerden daha fazla olduğu zamanlar da olmuştur. Okulun sancakta bu kadar rağbet görmesinde mezunlarının kısa zaman içerisinde devlet kademelerinde memur olmasının payı büyüktür. Rüşdiyenin mezun edip sancakta istihdamına vesile olduğu kişiler sayesinde hem öğrenci sayısı önemli artış kaydetmiş hem de sürdürülebilir bir kamu hizmetinin sağlanmasına büyük katkı sağlanmıştır.

Malatya Erkek Rüşdiyesi, açıldığı tarihten dönüştüğü tarihe kadar sancaktaki en nitelikli okulların başında gelmiştir. Deneyimli hocalar tarafından idare edilen okuldaki eğitimin zamanla niteliği de artmıştır. Hocaların dönem içerisinde taltif edilmiş olması bunu ortaya koymaktadır. Okulun açılması ile Malatya eğitim hayatı büyük oranda modern eğitim lehine gelişmeye başlamıştır. Zira okulun öğrenci sayısının kısa sürede artış kaydetmiş olması ve okul binasının yapımı sürecinde halkın ortaya koyduğu fedakârlık, modern eğitim anlayışının toplum içerisinde önemli bir düzeye geldiğinin göstergesidir.

Malatya İdâdîsi'nin alt yapısını oluşturan ve bilgi birikimi ile öğrenci mevcudiyetini yeni okula aktaran rüşdiyenin son öğretim kadrosu, aynı zamanda idâdînin kurucu kadrosunu teşkil etmiştir. Bu doğrultuda Malatya'da lise düzeyinde eğitim veren bir okulun kurumsallaşması yapılan katkılarla daha hızlı olmuştur. Aynı şekilde rüşdiyeye tahsis edilmiş dükkânların varlığı sayesinde modern ibtidâilerin açılması ve öğretmen istihdamı da hızlanmıştır. Yani verdiği eğitimle ve yetiştirdiği öğrencilerle doğrudan sancağın geleceğine dokunan bu okul, kendisine tahsis edilmiş maddi kaynakları ile de modern okul sayısının merkezde hızla artış kaydetmesine katkı sunmuştur.

Okul öğretmenlerinin maddi anlamda çektikleri bütün sıkıntılara rağmen görevlerini sürdürme gayretleri, eğitimci kimliğinin maddi kaygılardan daha fazlasını içerdiğini ortaya koymuştur. Buna rağmen özellikle okulun ilk binasından ayrılıp ibtidâi binasına

¹³⁰ Alkan, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Modernleşme Sürecinde Eğitim İstatistikleri (1839-1924)*, 84.

taşınmasından sonraki süreç, maddi anlamda sıkıntıların yoğunlaştığı bir zaman dilimi olmuş ve okul dönüşüncüye kadar da sorunlara köklü bir çözüm bulunamamıştır.

KAYNAKÇA

A. Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

Dâhiliye Nezâreti İdârî Kısım Belgeleri (DH.İD.) 26-1/17

İrâde Dâhiliye (İ. DH.) 1202/94125

İrâde Şûrâ-yı Devlet (İ. ŞD.) 26/1168

Maârif Nezâreti Tedrisât-ı İbtidâiye Kalemi (MF. İBT.) 2/56; 3/123; 4/34; 13/138; 17/136; 19/117; 20/19; 20/68; 20/112; 20/119; 24/114; 25/9; 25/123;27/60; 29/123; 34/110; 36/77; 37/39; 40/40; 41/19; 44/30; 45/55; 48/114; 52/65; 54/91; 60/16; 177/86;267/69; 357/13; 367/87; 426/14.

Maârif Nezâreti Mektûbî Kalemi (MF. MKT.) 1/85; 5/31; 5/32; 6/17; 7/75; 13/133; 34/117; 34/178; 35/19; 50/45; 64/6; 93/15; 99/141; 115/146; 117/53; 118/4; 120/23; 126/57; 127/68; 130/64; 131/14; 134/32; 147/11; 164/81; 189/108; 192/106; 224/10; 248/16; 326/63; 368/43; 374/17; 376/49; 393/47; 428/53; 428/54; 440/43; 440/48; 446/45; 516/39; 522/47; 538/31; 693/51; 745/17.

Sadaret Mektubî Kalemi Mühimme Evrakı (A.MKT. MHM.) 553/23.

Şûrâ-yı Devlet (ŞD.) 1459/46; 1459/51; 205/74; 927/8; 871/35; 2523/1.

Yıldız Perakende Askerî Maruzâtı (Y. PRK. ASK.) 52/25; 66/55.

Yıldız Perakende Dâhiliye Nezâreti Maruzâtı (Y. PRK. DH.) 3/58.

Yıldız Sadâret Hususi Marûzât (Y.A.HUS.) 308/138.

Yıldız Perakende Şûrâ-yı Devlet Marûzâtı (Y.PRK.ŞD.) 2/12.

B.Sâlnâmeler

Sâlnâme-i Devlet-i Aliyye (SDA) H.1290 (M.1873-1874); H.1291 (M.1874-1875); H.1292 (M.1875-1876); H.1293 (M.1876-1877); H.1294 (M.1877-1878); H.1299 (M.1881-1882); H.1300 (M.1882-1883); H.1301 (M.1883-1884); H.1302 (M.1884-1885); H.1303 (M.1885-1886); H.1304 (M.1886-1887); H.1305 (M.1887-1888).

Sâlnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiye (SNMU) H.1316 (M.1898-1899); H.1317 (M.1899-1900); H. 1318 (M.1900-1901) H.1319 (1901-1902).

Sâlnâme-i Vilâyet-i Mamûratülaziz (SVM) H.1301 (M.1883-1884); H.1302 (M.1884-1885); H.1305 (M.1887-1888); H.1307 (M.1889-1890); H.1308 (M.1890-1891); H.1310 (M.1892-1893); H.1312 (M.1294- 1295); H.1325 (M.1907-1908).

Sâlnâme-i Vilâyet-i Diyarbekir (SVM) H.1287 (M.1870-1871); H.1288 (M.1871-1872); H.1289 (M.1872-1873); H.1290 (M.1873-1874); H.1291 (M.1874- 1875); H.1292 (M.1875-1876); H.1293 (M.1876-1877); H.1294 (M.1877- 1878); H.1295 (M.1878-1879).

C.Araştırma ve Kaynak Eserler

Akyüz, Yahya. *Türk Eğitim Tarihi (M.Ö.1000-M.S.2015)*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2015.

- Alkan, Mehmet Ö. *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Modernleşme Sürecinde Eğitim İstatistikleri (1839-1924)*. Ankara: B.D.İ.E.Yayınları.
- Bilim, Cahit Yalçın. *Türkiye'de Çağdaş Eğitim Tarihi (1734-1876)*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1998.
- Çakmak, Biray. "Gediz Kazası Erkek Rüşdiye Mektebi (1873-1907) ve Mehmed Emin Efendi'nin Muallim-i Sâni Tayini". *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi* 14/1 (Mart 2017), 234-262.
- Darkot, Besim. "Malatya". *İslam Ansiklopedisi*. 7/225-232. İstanbul: MEB Basımevi, 1979.
- Demirel, Muammer. "Türk Eğitiminin Modernleşmesinde Rüşdiye Mektepleri". *Türkler*, 15/64-93. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- Demirel, Yurdal. "Bayburt'ta Modern Bir Eğitim Kurumu: Bayburt Rüşdiyesi". *ERDEM İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi* 73 (Aralık 2017), 43-64.
- Diyarbakır Sâlnâmeleri 1286-1323 (1869-1905)*. 1.2. ve 3.Cilt. Diyarbakır: Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 1999.
- Ergün, Mustafa. *İkinci Meşrutiyet Döneminde Eğitim Hareketleri*. Ankara: Ocak Yayınları, 1996.
- Gögebakan, Gökür. *XVI. Yüzyılda Malatya Kazası (1516-1560)*. Malatya: Malatya Belediyesi Kültür Yayınları, 2002.
- Gögebakan, Gökür. "Malatya". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 27/468-473. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Gönüllü, Ali Rıza. "Alanya Rüşdiye Mektebi (1861-1913)". *ERDEM İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*. 73 (Aralık 2017), 65-87.
- Güran, Tevfik. *Osmanlı Mali İstatistikleri Bütçeler (1841-1918)*. Ankara: Başbakanlık Devlet İstatistik Kurumu Yayınları.
- Karpat, Kemal Haşim. *Osmanlı Nüfusu (1830-1914)*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2010.
- Koçer, Hasan Ali. *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923)*. İstanbul: MEB Yayınları, 1991.
- Kodaman, Bayram. *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*. Ankara: TTK Yayınları, 1999.
- Maarif-i Umumiye Nezareti Celilesi İdaresinde Bulunan Mekatib-i İbtidaiye, Rüşdiye, İ'dadiye, Aliye ile Mekatib-i Hususiye ve Ecnebiyyenin ve Dersaadette Tahriri İcra Kılınan ve Taşrada Mevcud Bulunan Kütüphanelerin İstatistiki (1310-1311)*. Dersaadet: Matbaa-i Amire.
- Mahmud Cevad İbnü's Şeyh Nâfi. *Maârif-i Umûmiye Nezâreti Tarihçe-I Teşkilât ve İcrââtı-XIX. Asır Osmanlı Maârif Tarihi*. Haz.Taceddin Kayaoğlu. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2001.
- Nurdoğan, Arzu M. *Osmanlı Modernleşme Sürecinde İlköğretim (1869-1922)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2005.
- Karagöz, Mehmet. *XVII ve XVIII Asırlarda Malatya Kazası (Fiziki, İdari, Sosyal ve İktisadi Tarihi) (1650-1750)*. Ankara: Karizma Yayınları, 2003.

Polat, Habibe. *7749 Nolu Malatya Şer'iyye Sicilinin 1-93 Sayfalarının Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi*. Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.

Somel, Selçuk Akşin. *Osmanlı'da Eğitimin Modernleşmesi (1839-1908) İslamlaşma, Otokrasi ve Disiplin*. Çev. Osman Yener. İstanbul: İletişim Yayınları, 2015.

Tekdal, Danyal. *Osmanlı Dönemi Bitlis'te Eğitim*. Ankara: İdealkent Yayınları, 2018.

Tekdal, Danyal. "II.Abdülhamid Dönemi Taşra Rüşdiyelerinde Öğretmen/İdareci Profiline Bir Örnek: Bitlis Erkek Rüşdiyesi Muallim-i Evveli Mehmed Tevfik Efendi (1853- 1903)". *Van Yüzüncüyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 41 (2018), 385-406.

Tekdal, Danyal. *Osmanlı Taşrasında Memur Olmak (Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Bitlis Doğumlu Memurlar)*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2019.

Tekdal, Danyal. "Osmanlı Taşrasında Görevli Memurların Durumuna Dair Bir Örnek: Sicill-i Ahvâl Kayıtları Işığında Malatya Doğumlu Memurlar". *Journal of History School* 44 (2020), 83-128.

Tokmakçioğlu, Erdoğan. *Kentlerimizin Adı Nereden Geliyor*. Ankara: İsim Yayınları, 2011.

Vahapoğlu, M. Hidayet. *Osmanlı'dan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okullar*. Ankara: 1990.

Yapıcı, Süleyman. *Osmanlı Vilayet Sâlnâmelerinde Malatya (1869-1908)*. Malatya: Malatya Kitaplığı Yayınları, 2014.

Yıldız, Hatip. "Erzincan Sancağı'nda Açılan Erkek Rüşdiye Mektepleri ve Modern Eğitimin Gelişime Katkısı". *Uluslararası Erzincan Tarihi Sempozyumu Bildirileri (26-28 Eylül 2019)*, 878-913.

Yıldız, Hatip & Cengiz, Abdullah. "Osmanlı Modernleşme Döneminde Bozok (Yozgat) Sancağı'nda Açılan Rüşdiye Mekteplerinin Durumu". *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 9/19 (Ekim 2017), 93-110.

<http://malatya.gov.tr> (Erişim Tarihi: 31 Mayıs 2020).

<http://malatya.bel.tr> (Erişim Tarihi: 30 Mayıs 2020).

EKLER

Ek-1

مکتبہ اعلیٰ دارالعلوم دیوبند و شاگردان کے درجہ بندی اور امتحان کے نتائج کا خلاصہ جس میں ان کے نام اور درجہ لکھے ہیں۔

کتابت: محمد رفیع صاحب

شعبہ ابتدائی مارشل لاء		شعبہ ابتدائی لسانی		شعبہ ابتدائی ماسٹر لاء	
امام	ملاحظات	امام	ملاحظات	امام	ملاحظات
۱۷	محمد رفیق	۱۶	محمد رفیق	۱۵	محمد رفیق
۱۸	محمد رفیق	۱۷	محمد رفیق	۱۶	محمد رفیق
۱۹	محمد رفیق	۱۸	محمد رفیق	۱۷	محمد رفیق
۲۰	محمد رفیق	۱۹	محمد رفیق	۱۸	محمد رفیق
۲۱	محمد رفیق	۲۰	محمد رفیق	۱۹	محمد رفیق
۲۲	محمد رفیق	۲۱	محمد رفیق	۲۰	محمد رفیق
۲۳	محمد رفیق	۲۲	محمد رفیق	۲۱	محمد رفیق
۲۴	محمد رفیق	۲۳	محمد رفیق	۲۲	محمد رفیق
۲۵	محمد رفیق	۲۴	محمد رفیق	۲۳	محمد رفیق
۲۶	محمد رفیق	۲۵	محمد رفیق	۲۴	محمد رفیق
۲۷	محمد رفیق	۲۶	محمد رفیق	۲۵	محمد رفیق
۲۸	محمد رفیق	۲۷	محمد رفیق	۲۶	محمد رفیق
۲۹	محمد رفیق	۲۸	محمد رفیق	۲۷	محمد رفیق
۳۰	محمد رفیق	۲۹	محمد رفیق	۲۸	محمد رفیق
۳۱	محمد رفیق	۳۰	محمد رفیق	۲۹	محمد رفیق
۳۲	محمد رفیق	۳۱	محمد رفیق	۳۰	محمد رفیق
۳۳	محمد رفیق	۳۲	محمد رفیق	۳۱	محمد رفیق
۳۴	محمد رفیق	۳۳	محمد رفیق	۳۲	محمد رفیق
۳۵	محمد رفیق	۳۴	محمد رفیق	۳۳	محمد رفیق
۳۶	محمد رفیق	۳۵	محمد رفیق	۳۴	محمد رفیق
۳۷	محمد رفیق	۳۶	محمد رفیق	۳۵	محمد رفیق
۳۸	محمد رفیق	۳۷	محمد رفیق	۳۶	محمد رفیق
۳۹	محمد رفیق	۳۸	محمد رفیق	۳۷	محمد رفیق
۴۰	محمد رفیق	۳۹	محمد رفیق	۳۸	محمد رفیق
۴۱	محمد رفیق	۴۰	محمد رفیق	۳۹	محمد رفیق
۴۲	محمد رفیق	۴۱	محمد رفیق	۴۰	محمد رفیق
۴۳	محمد رفیق	۴۲	محمد رفیق	۴۱	محمد رفیق
۴۴	محمد رفیق	۴۳	محمد رفیق	۴۲	محمد رفیق
۴۵	محمد رفیق	۴۴	محمد رفیق	۴۳	محمد رفیق
۴۶	محمد رفیق	۴۵	محمد رفیق	۴۴	محمد رفیق
۴۷	محمد رفیق	۴۶	محمد رفیق	۴۵	محمد رفیق
۴۸	محمد رفیق	۴۷	محمد رفیق	۴۶	محمد رفیق
۴۹	محمد رفیق	۴۸	محمد رفیق	۴۷	محمد رفیق
۵۰	محمد رفیق	۴۹	محمد رفیق	۴۸	محمد رفیق
۵۱	محمد رفیق	۵۰	محمد رفیق	۴۹	محمد رفیق
۵۲	محمد رفیق	۵۱	محمد رفیق	۵۰	محمد رفیق
۵۳	محمد رفیق	۵۲	محمد رفیق	۵۱	محمد رفیق
۵۴	محمد رفیق	۵۳	محمد رفیق	۵۲	محمد رفیق
۵۵	محمد رفیق	۵۴	محمد رفیق	۵۳	محمد رفیق
۵۶	محمد رفیق	۵۵	محمد رفیق	۵۴	محمد رفیق
۵۷	محمد رفیق	۵۶	محمد رفیق	۵۵	محمد رفیق
۵۸	محمد رفیق	۵۷	محمد رفیق	۵۶	محمد رفیق
۵۹	محمد رفیق	۵۸	محمد رفیق	۵۷	محمد رفیق
۶۰	محمد رفیق	۵۹	محمد رفیق	۵۸	محمد رفیق
۶۱	محمد رفیق	۶۰	محمد رفیق	۵۹	محمد رفیق
۶۲	محمد رفیق	۶۱	محمد رفیق	۶۰	محمد رفیق
۶۳	محمد رفیق	۶۲	محمد رفیق	۶۱	محمد رفیق
۶۴	محمد رفیق	۶۳	محمد رفیق	۶۲	محمد رفیق
۶۵	محمد رفیق	۶۴	محمد رفیق	۶۳	محمد رفیق
۶۶	محمد رفیق	۶۵	محمد رفیق	۶۴	محمد رفیق
۶۷	محمد رفیق	۶۶	محمد رفیق	۶۵	محمد رفیق
۶۸	محمد رفیق	۶۷	محمد رفیق	۶۶	محمد رفیق
۶۹	محمد رفیق	۶۸	محمد رفیق	۶۷	محمد رفیق
۷۰	محمد رفیق	۶۹	محمد رفیق	۶۸	محمد رفیق
۷۱	محمد رفیق	۷۰	محمد رفیق	۶۹	محمد رفیق
۷۲	محمد رفیق	۷۱	محمد رفیق	۷۰	محمد رفیق
۷۳	محمد رفیق	۷۲	محمد رفیق	۷۱	محمد رفیق
۷۴	محمد رفیق	۷۳	محمد رفیق	۷۲	محمد رفیق
۷۵	محمد رفیق	۷۴	محمد رفیق	۷۳	محمد رفیق
۷۶	محمد رفیق	۷۵	محمد رفیق	۷۴	محمد رفیق
۷۷	محمد رفیق	۷۶	محمد رفیق	۷۵	محمد رفیق
۷۸	محمد رفیق	۷۷	محمد رفیق	۷۶	محمد رفیق
۷۹	محمد رفیق	۷۸	محمد رفیق	۷۷	محمد رفیق
۸۰	محمد رفیق	۷۹	محمد رفیق	۷۸	محمد رفیق
۸۱	محمد رفیق	۸۰	محمد رفیق	۷۹	محمد رفیق
۸۲	محمد رفیق	۸۱	محمد رفیق	۸۰	محمد رفیق
۸۳	محمد رفیق	۸۲	محمد رفیق	۸۱	محمد رفیق
۸۴	محمد رفیق	۸۳	محمد رفیق	۸۲	محمد رفیق
۸۵	محمد رفیق	۸۴	محمد رفیق	۸۳	محمد رفیق
۸۶	محمد رفیق	۸۵	محمد رفیق	۸۴	محمد رفیق
۸۷	محمد رفیق	۸۶	محمد رفیق	۸۵	محمد رفیق
۸۸	محمد رفیق	۸۷	محمد رفیق	۸۶	محمد رفیق
۸۹	محمد رفیق	۸۸	محمد رفیق	۸۷	محمد رفیق
۹۰	محمد رفیق	۸۹	محمد رفیق	۸۸	محمد رفیق
۹۱	محمد رفیق	۹۰	محمد رفیق	۸۹	محمد رفیق
۹۲	محمد رفیق	۹۱	محمد رفیق	۹۰	محمد رفیق
۹۳	محمد رفیق	۹۲	محمد رفیق	۹۱	محمد رفیق
۹۴	محمد رفیق	۹۳	محمد رفیق	۹۲	محمد رفیق
۹۵	محمد رفیق	۹۴	محمد رفیق	۹۳	محمد رفیق
۹۶	محمد رفیق	۹۵	محمد رفیق	۹۴	محمد رفیق
۹۷	محمد رفیق	۹۶	محمد رفیق	۹۵	محمد رفیق
۹۸	محمد رفیق	۹۷	محمد رفیق	۹۶	محمد رفیق
۹۹	محمد رفیق	۹۸	محمد رفیق	۹۷	محمد رفیق
۱۰۰	محمد رفیق	۹۹	محمد رفیق	۹۸	محمد رفیق

کتابت: محمد رفیق صاحب

MF-IBT 45/55

16

BOA., MF. IBT., 45/55, 29 Z 1312 (23 Haziran 1895). Malatya Erkek Rüşdiyesi'ne ait 1895 yılının Mart, Nisan ve Mayıs aylarında okulda görev yapanların devam/devamsızlık durumu ile öğrencilerin yeni kayıt ve okuldan ayrılma işlemleri dâhil hareketliliğini ve sayısını da yansıtan üç aylık hülasa cetveli.

Ek-2

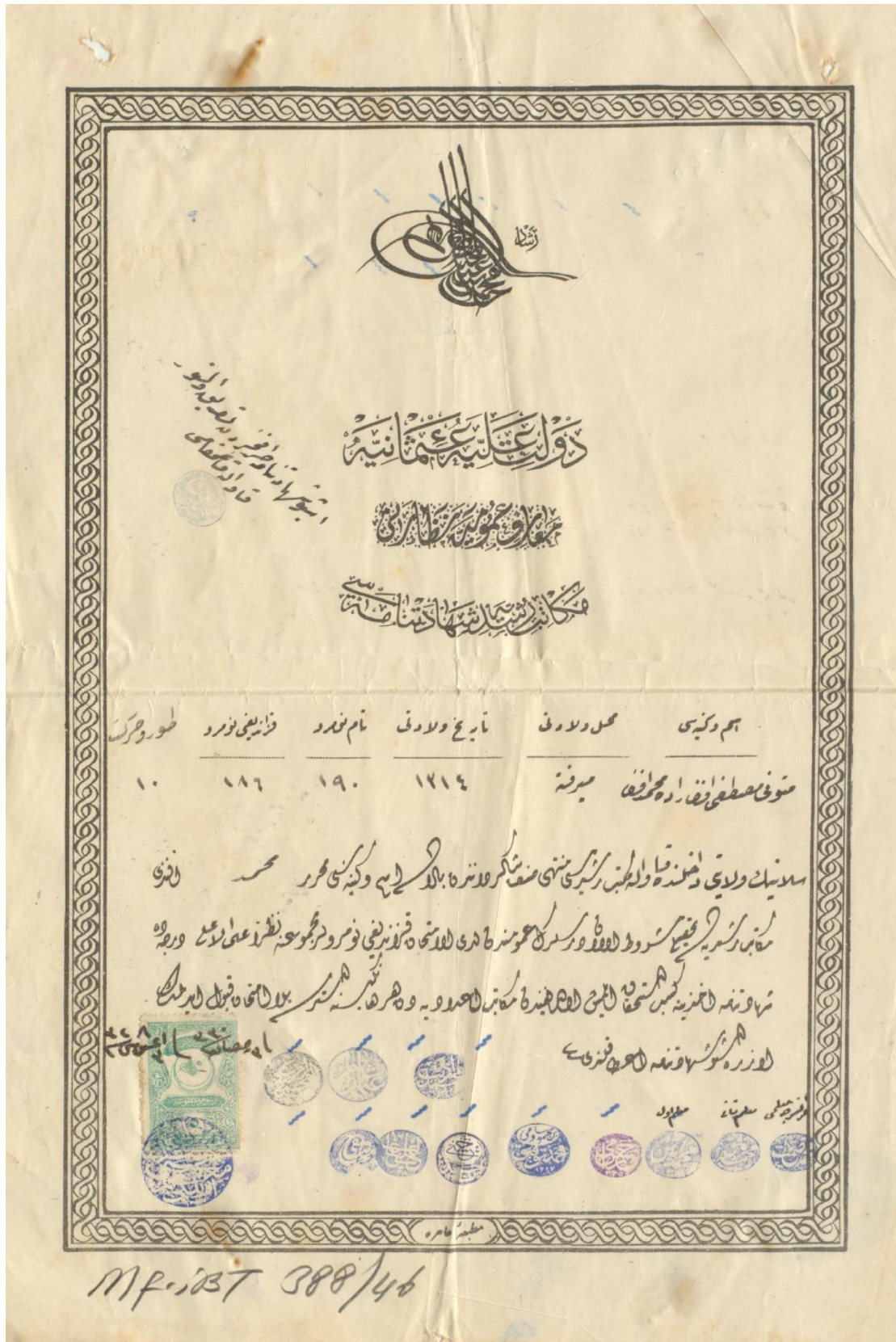
ملاطیه مکتب رتدیعی معتمدین و مشاکرتک دولوم وعدم دولوم معتمدین اوج یاق خلاصه جدولیک

عنا بنده مارت سنحه الحی غایه شهر زبور عن ابندا نوسان سنحه الحی غایه شهر زبور عن ابندا مایس سنحه الحی غایه شهر زبور

ردیف	اسم و کنیه شاگرد	ایام دریس	ملاحظات	ایام دریس	ملاحظات	ایام دریس	ملاحظات
۱	محمد نور محمد نور	۱۱	عبد فطر خطیب	۴۵		۴۷	
۲	محمد زاهد محمد زاهد						
۳	محمد علی محمد علی						
۴	محمد زاهد محمد زاهد						
۵	محمد زاهد محمد زاهد						
۶	محمد زاهد محمد زاهد						
۷	محمد زاهد محمد زاهد						
۸	محمد زاهد محمد زاهد						
۹	محمد زاهد محمد زاهد						
۱۰	محمد زاهد محمد زاهد						
۱۱	محمد زاهد محمد زاهد						
۱۲	محمد زاهد محمد زاهد						
۱۳	محمد زاهد محمد زاهد						
۱۴	محمد زاهد محمد زاهد						
۱۵	محمد زاهد محمد زاهد						
۱۶	محمد زاهد محمد زاهد						
۱۷	محمد زاهد محمد زاهد						
۱۸	محمد زاهد محمد زاهد						
۱۹	محمد زاهد محمد زاهد						
۲۰	محمد زاهد محمد زاهد						
۲۱	محمد زاهد محمد زاهد						
۲۲	محمد زاهد محمد زاهد						
۲۳	محمد زاهد محمد زاهد						
۲۴	محمد زاهد محمد زاهد						
۲۵	محمد زاهد محمد زاهد						
۲۶	محمد زاهد محمد زاهد						
۲۷	محمد زاهد محمد زاهد						
۲۸	محمد زاهد محمد زاهد						
۲۹	محمد زاهد محمد زاهد						
۳۰	محمد زاهد محمد زاهد						
۳۱	محمد زاهد محمد زاهد						
۳۲	محمد زاهد محمد زاهد						
۳۳	محمد زاهد محمد زاهد						
۳۴	محمد زاهد محمد زاهد						
۳۵	محمد زاهد محمد زاهد						
۳۶	محمد زاهد محمد زاهد						
۳۷	محمد زاهد محمد زاهد						
۳۸	محمد زاهد محمد زاهد						
۳۹	محمد زاهد محمد زاهد						
۴۰	محمد زاهد محمد زاهد						
۴۱	محمد زاهد محمد زاهد						
۴۲	محمد زاهد محمد زاهد						
۴۳	محمد زاهد محمد زاهد						
۴۴	محمد زاهد محمد زاهد						
۴۵	محمد زاهد محمد زاهد						
۴۶	محمد زاهد محمد زاهد						
۴۷	محمد زاهد محمد زاهد						
۴۸	محمد زاهد محمد زاهد						
۴۹	محمد زاهد محمد زاهد						
۵۰	محمد زاهد محمد زاهد						
۵۱	محمد زاهد محمد زاهد						
۵۲	محمد زاهد محمد زاهد						
۵۳	محمد زاهد محمد زاهد						
۵۴	محمد زاهد محمد زاهد						
۵۵	محمد زاهد محمد زاهد						
۵۶	محمد زاهد محمد زاهد						
۵۷	محمد زاهد محمد زاهد						
۵۸	محمد زاهد محمد زاهد						
۵۹	محمد زاهد محمد زاهد						
۶۰	محمد زاهد محمد زاهد						
۶۱	محمد زاهد محمد زاهد						
۶۲	محمد زاهد محمد زاهد						
۶۳	محمد زاهد محمد زاهد						
۶۴	محمد زاهد محمد زاهد						
۶۵	محمد زاهد محمد زاهد						
۶۶	محمد زاهد محمد زاهد						
۶۷	محمد زاهد محمد زاهد						
۶۸	محمد زاهد محمد زاهد						
۶۹	محمد زاهد محمد زاهد						
۷۰	محمد زاهد محمد زاهد						
۷۱	محمد زاهد محمد زاهد						
۷۲	محمد زاهد محمد زاهد						
۷۳	محمد زاهد محمد زاهد						
۷۴	محمد زاهد محمد زاهد						
۷۵	محمد زاهد محمد زاهد						
۷۶	محمد زاهد محمد زاهد						
۷۷	محمد زاهد محمد زاهد						
۷۸	محمد زاهد محمد زاهد						
۷۹	محمد زاهد محمد زاهد						
۸۰	محمد زاهد محمد زاهد						
۸۱	محمد زاهد محمد زاهد						
۸۲	محمد زاهد محمد زاهد						
۸۳	محمد زاهد محمد زاهد						
۸۴	محمد زاهد محمد زاهد						
۸۵	محمد زاهد محمد زاهد						
۸۶	محمد زاهد محمد زاهد						
۸۷	محمد زاهد محمد زاهد						
۸۸	محمد زاهد محمد زاهد						
۸۹	محمد زاهد محمد زاهد						
۹۰	محمد زاهد محمد زاهد						
۹۱	محمد زاهد محمد زاهد						
۹۲	محمد زاهد محمد زاهد						
۹۳	محمد زاهد محمد زاهد						
۹۴	محمد زاهد محمد زاهد						
۹۵	محمد زاهد محمد زاهد						
۹۶	محمد زاهد محمد زاهد						
۹۷	محمد زاهد محمد زاهد						
۹۸	محمد زاهد محمد زاهد						
۹۹	محمد زاهد محمد زاهد						
۱۰۰	محمد زاهد محمد زاهد						

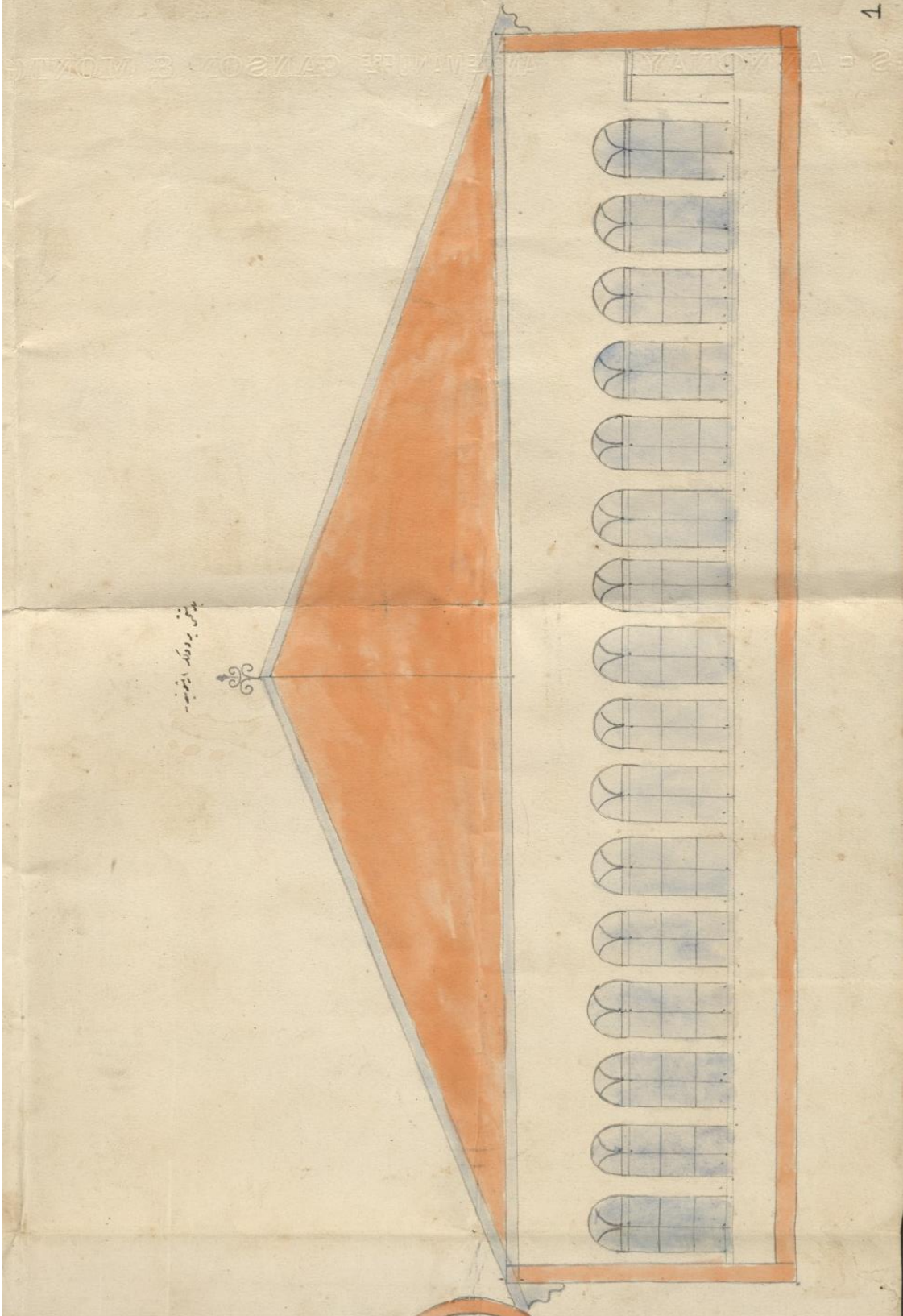
BOA., MF. İBT., 37/39, 10 Z 1311 (14 Haziran 1894). 1894 yılı Mart, Nisan ve Mayıs ayları Malatya Rüşdiyesi'nde görevli personel ile okula devam eden öğrenci listesi.

Ek-3

BOA., MF. İBT., 388/46, 3 N 1330 (16 Ağustos 1912). Rüşdiye mezunlarına verilen şahadetname (diploma).

Ek-4

BOA., Y.PRK. ŞD., 2/12, 08 L 1312, (4 Nisan 1895). Çarşı merkezinde yeniden yapılan maârif dükkânlarının üstünde yapılması düşünülen misafirhanenin dıştan görünüşü.

